

ΛΟΓΟΙ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ
ΝΑΟΝ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΡΟΣ 1837.

ΥΠΟ ΤΟΥ ΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ Κ. ΚΡΕΑΤΣΟΥΜ.

Εν δε κείναις ἀπερρέται τῆς ἑραυμένης διδασκαλίᾳ.
Ἦτος Τίτ. C. Γ.

ΕΝ ΣΜΥΡΝῃ.

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Π. Μ. ΚΑΛΑΒΕ.

1838.

1537

Be

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

αρχαία Παιδεία

ΕΡΕ

Β.Σ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Be

ΛΟΓΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΙ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΣΣΑΔΙΑ
ΝΑΟΝ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1837

ΥΠΟ ΤΟΥ ΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ Κ. ΚΡΕΑΤΣΟΥΑΝ.

Σὺ δὲ λάλει ἅ πρέπει τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ.
Πρὸς Τίτ. β'. ι.

ΕΝ ΣΜΥΡΝῃ

ΕΚ ΤΗΣ ΙΟΝΙΚΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ

1838.

Ἐποθίμενοι πᾶσαν κακίαν καὶ πάντα δόλον καὶ ὑποκρίσεις καὶ φθόνους
καὶ πάσας καταλαλιὰς, ὡς ἀρτιγέννητα θρίψῃ, τὸ λογικὸν δόλον γάλα
ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῆτε.

Αἰ. Πέτρ. β', 1--3.

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΦΙΛΑΥΤΙΑΣ.

ΕΞΕΦΩΝΘΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΞΕΣΑΛΙΑ ΝΑΟΝ ΤΩΝ
ΑΝΑΓΩΓΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ, ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1837.

Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἑκαστος σκο-
πεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἑκα-
στος. Πρὸς Φίλιπ. β', 4.

1 Η ΦΙΛΑΥΤΙΑ, ἤγουν τὸ ν' ἀγαπᾶ τινὰς ἑαυ-
τὸν, εἶναι ὁ φυσικὸς χαρακτὴρ ὄλων τῶν αἰσθητῶν ὄντων.
Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς προστάτις καὶ σωτηρία τῆς υπάρ-
ξεώς μας. Μὲ τὴν φιλαυτικὸν τρόπον τινὰ ἡ φύσις ἐζύμω-
σε τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ὁ ἀνθρώπος ἤθελε παύσειν
νὰ ζῆ, εὐθὺς ἀποῦ λείψῃ τὸ φυσικὸν τοῦτο αἰσθημα ἀπὸ
τὴν ψυχὴν του.

2 Πᾶς ἕνας λοιπὸν χρεωστεῖ ν' ἀγαπᾶ ἑαυτόν .
! Ἀλλ' ἀράγε χρεωστεῖ ν' ἀγαπᾶ μόνον ἑαυτόν; Πλησίον τῆς
πρὸς ἑαυτόν ἀγάπης, ὁ Θεὸς ἐνεχάραξεν εἰς τὴν καρδί-
αν του καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. « Ἀγαπήσεις
τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. » (1) Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς
τῆς Θείας προνοίας, αἱ δύο αὗται πλάστιγγες, ἐξίσου

[1] Ματθ. κβ', 10. Ἀγάπα σεαυτόν, ἀλλ' ἂν θέλῃς νὰ ἀφελῇς
ἀπὸ τὴν ἀγάπην ταύτην, ἀγάπα καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Μὲ
τοῦτο δεικνύει τὰ ἔργα τῆς φυσικῆς φιλαυτίας, ἕως ποῦ πρέπει νὰ
ὑπερβῶνται, διὰ νὰ ᾖται ἐπαινετῆ.

ἀναγκαῖαι διὰ τὴν εὐτυχίαν μας, χρεωστοῦν νὰ φυλάττωσι
 μεταξὺ των ἴσην καὶ δικαίαν ἰσορροπίαν. Διὰ νὰ δια-
 φυλαχθῇ δὲ ἡ ὑγεία τῆς ψυχῆς, πρέπει ἡ ἐνέργεια τῆς
 μιᾶς νὰ βοηθῇ καὶ νὰ διωρθῶνῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἄλλης.
 Εἰς τὴν στιγμαὴν δὲ, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀγάπη ἡμῶν
 αὐτῶν ἀποκτήσῃ ὑπεροχὴν ὀλέθριον ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ
 ἄλλα ἡμῶν αἰσθήματα, γίνεται ἔνοχος. Αὐξήθεισα δὲ,
 θεωρεῖται ὡς πάθος μισητὸν, τὸ ὁποῖον οἱ παλαιοὶ μας
 πρόγονοι καὶ διδάσκαλοι τῆς ἠθικῆς ὠνόμασαν Αὐτοφι-
 λαυτίαν· οἱ δὲ νεώτεροι ἐγωϊσμὸν [*egoïsme*], παράξαν-
 τες καὶ συνθέσαντες τὴν λέξιν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ἀν-
 τανυμίαν Ἐγώ. Τότε τὸ ἴδιον συμφέρον σβύνον εἰς τὴν
 ψυχὴν μας τὰ εὐεργετικὰ φῶτα, μᾶς σῦρει ὅλως εἰς ἐαυτὸς,
 χωρὶς νὰ σκεπτόμεθα διὰ τὰς χρείας τῶν ἄλλων.
 Ἀντὶ δὲ νὰ προβλέπωμεν διὰ τὸ συμφέρον των, συν-
 εργοῦμεν πολλάκις εἰς τὴν δυστυχίαν των, ἢ ζητοῦμεν
 νὰ τοὺς ἀφαιρέσωμεν μέρος ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά των. Πράτ-
 τομεν ἐνίοτε ὠφελίμους πράξεις, ἀλλὰ τὰς πράττομεν
 χωρὶς συμπάθειαν καὶ ἀγαθότητα· χωρὶς ἀγάπην
 τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ἄγνοοῦμεν τὰς μεγάλας θυσίας.
 Λέγομεν καθ' ἐαυτοὺς μυστικά· Ἐγὼ χρεωστῶ νὰ φρον-
 τίξω διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀδελφῶν μου; Τί μὲ μέλει,
 εἰ ἐκεῖνος χαίρῃ ἢ λυπῆται, εὐτυχῇ ἢ δυστυχῇ, ὑγιαί-
 νῃ ἢ ἀρρώστῃ; οὕτω δὲ πως ἀπογυμνούμενος ὁ ἄνθρωπος
 ἀπὸ πᾶσαν φιλάνθρωπίαν, νομίζει ὅτι αὐτὸς μόνος εἶ-
 ναι εἰς τὸν κόσμον· φαντάζεται ὅτι δὲν εὐρίσκονται ἄλλα
 ὄντα, ἔχοντα τὰ αὐτὰ δικαίωματα εἰς τὸν κόσμον. Κρίνει
 μὲ τὴν αὐτοφιλαυτίαν του ὅτι δὲν χρεωστεῖ νὰ συμπάσχῃ
 δι' αὐτὰ, καθὼς ἐκεῖνα συμπάσχουν, ὅταν αὐτὸς πάτῃ.

3 Τὸ ὀλέθριον τοῦτο πάθος, ν' ἀγαπῶμεν καὶ νὰ φροντίζωμεν μόνον δι' ἑαυτοὺς θέλω πολεμήσειν, καὶ περὶ αὐτοῦ θέλω ὁμιλήσειν σήμερον. Ἀπὸ τὸ κακὸν τοῦτο, τὸ ὅποῖον ξηραίνει ἀπὸ τὰς ρίζας ὅλας τὰς ἀρετὰς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, χρεωστοῦμεν νὰ προφυλαττώμεθα. Διὰ τοῦτο θέλω ἐξηγήσειν τὰ αἷτια τῆς αὐτοφιλαυτίας· θέλω δεῖξειν τὰς δυσμορφίας καὶ τὰ κινδυνώδη τῆς ἀποτελέσματα.

Θεέ ! πηγὴ αἰώνιε τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀγαθότητος! Ἐντύπωσον εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν τῶν λατρευτῶν σου τὰ αἰσθήματα ταῦτα τῆς ἀγαθοεργίας, τὰ ὅποια σὲ τιμοῦν καὶ κηρύττουν τὴν Μεγαλειότητά σου.

4 Εἰς τὴν ἀνατροφήν τοῦ ἀνθρώπου πρέπει πάντοτε νὰ ζητῶμεν τὰς πρώτας ἀρχὰς καὶ τὰ πρώτα αἷτια τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν του. Ἐξερρόμενος ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς φύσεως, ἐξίσου δύναται νὰ δεχθῆ ὅλας τὰς ἐντυπώσεις. Κατὰ τὰ παραδείγματα, τὰ ὅποια βλέπει ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, θέλει γενῆν ἰκανὸς τῶν ὑψηλοτέρων ἀρετῶν, ἢ θέλει τραφῆν εἰς τοὺς κόλπους τῶν ἀχρεεστετέρων παθῶν. Ἐὰν ἡμεῖς προσκολλημένοι μόνον εἰς τὸ μερικὸν μᾶς συμπέρον, μέρος τῆς κατηγορίας ἀνήκει εἰς τοὺς γονεῖς μας. Εἰς τὴν μαλακὴν ἀνατροφήν τὴν ὅποιαν μᾶς ἔδωκαν, ἔρριψαν τὰ θεμέλια τῶν ταπεινῶν αἰσθημάτων μας.

5 Ἀνατρέφοντες, ἀδελφοί, οἱ γονεῖς τὰ τέκνα των μὴ ὅλα τ' ἀρέσκοντα τυφλῆς φιλοστοργίας, ἀδιακόπως θελοῦν φροντίζειν περὶ αὐτῶν. Οἱ γονεῖς μὲ τὸ παράδειγμα των τὰ διδάσκουν νὰ θεοποιῶσι τὰς ἡδονὰς, νὰ ἐκπληρῶσι τὰ θελήματα των, καὶ νὰ εὐχαριστῶσιν ὅλας

των τὰς φαντασίας, ὅσον ἄλογοι καὶ ἂν ἤθελαν εἶσθαι.
 ! Τί γεννᾶται ἐκ τούτου; Συνειθισμένα νὰ φαίνωνται τὸ
 μόνον ὑποκειμένον τῶν πατρικῶν καὶ μητρικῶν φροντίδων,
 καυχῶνται καὶ φαντάζονται παρὰ τὴν ἀξίαν των. Ἐκτε-
 λοῦντες οἱ γονεῖς δι' αὐτὰ πᾶσαν θυσίαν, ἐπιφέρουν μὲ
 τοῦτο τὴν ὀκνηρίαν, τὴν ἀμέλειαν, καὶ ἐπιμένως τὴν
 δυστυχίαν των. Οἱ γονεῖς λατρεύουν τὰ τέκνα των ἔπειτα
 ἀποροῦν, ! πῶς αὐτὰ λαμβάνουν τὴν συνήθειαν νὰ ὑψη-
 λοφρονοῦν ὑπὲρ ὅλον τὸν κόσμον; ! Τὰ διδάσκουν μὲ τὸ
 παραδειγμὰ των νὰ θεωροῦν ἑαυτοὺς ὡς κέντρον ὅλων
 τῶν περὶ αὐτοὺς ὑποκειμένων, καὶ θέλουν δυναθῆν νὰ
 πιστεύσωσιν, ὅτι κεντῶνται τῶντι πρὸς εὐτυχίαν καὶ
 ἀγάπην τοῦ πλησίον των κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολήν;
 ! Τὰ ἐδίδαξαν ποτὲ ἐγκαίρως νὰ νικῶσι τὰς ὀρέξεις των;
 ! Ἐνεφύτευσαν ποτὲ εἰς τὰς ψυχὰς των καρποφόρα σπέρ-
 ματα, ἀπὸ τὰ ὅποια βλαστάνουν οἱ ὠραῖοι καρποὶ τοῦ
 κοινοῦ συμφέροντος; ! Συνείθισαν νὰ ἐκρίζωνωσιν ἀπὸ τὰς
 ψυχὰς των τὰς ἀκάνθας, ἀπὸ τὰς ὁποίας φυτρῶνουν ὅλα
 τὰ ἐκνευρίζοντα τὴν ψυχὴν πάθη; Ὁ φόβος τῆς λύπης,
 ὁ φόβος τῆς ἐλαχίστης ἀηδίας, ὁ φόβος ὁ ἀνύπερκτος καὶ
 γεννώμενος ἀπὸ τὴν φαντασίαν, ἐπαναφέρει φρίκην καὶ
 δειλίαν εἰς τὴν ψυχὴν των. Ἡ δειλή των καρδιά δὲν θέλει
 συγχωρέσει ποτὲ ν' ἀφήσωσι τὴν ὀκνηρίαν, καὶ νὰ ταρα-
 ξῶσι τὴν ἡσυχίαν των. Οἱ γονεῖς μὲ τὰς διδασκαλίας
 καὶ τὰ παραδείγματα αὐτῶν πρέπει νὰ ἰατρεύωσι τ
 πάθη ταῦτα τῆς ψυχῆς των νὰ προφυλάττωσι τὴν ὑγεί-
 αν των μὲ τὰ ἰατρικὰ τῶν διδασκαλιῶν τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ Εὐ-
 αγγελίου, διδάσκοντες αὐτὰ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν συμ-
 πάθειαν, τὴν ἀφιλοχρηματίαν, τὴν εὐσεργεσίαν, τὰς θυσίας

εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, καθ' ὅλα τὰ ἱερά καθή-
κοντα τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

6 Ἡ καθαρὰ καὶ ὑψηλὴ αὕτη ἠθικὴ, Ἀδελφοί, ἥτις
ἔχει τὴν καθέδραν αὐτῆς εἰς τὴν συνείδησιν, ἀπαιτοῦσα
ὑπερτάτον σέβας δὲ τὸς θεῖους νόμους, εἶναι τὸ μόνον
μέσον, τὸ ὅποῖον πρέπει νὰ κανονίζῃ τὰς πράξεις μας.
Ἡ ἠθικὴ αὕτη, ἡ παρουσιάζουσα τὰς διδασκαλίας αὐ-
τῆς, ὡς τόσους χρησμούς τοῦ αἰωνίου λογικοῦ, ὡς
ἐκθέσεις τῆς θελήσεως τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ἡ προστάτις τῆς
τάξεως καὶ τῆς ἰσότητος, εἶναι ἀράγε ἡ ἠθικὴ τοῦ αἰῶνός μας,
καὶ τῆς ἀνατροφῆς μας; Ἐἶναι ἐκεῖνὴ τὴν ὅποιαν διδάσκο-
μεν τοὺς νέους; Ἐἶναι σύμφωνος μὲ τὴν ὅποιαν διδάσκόμεθα
ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν μεγάλων καὶ ἐναρέτων ἀνδρῶν, καὶ
ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελίου; Λί ὠφέλεια, τὰς ὁποίας ἡ ἀρετὴ
μας προξενεῖ, εἶναι ἡ μόνη ἀρχὴ τῶν ὑποχρεώσεών μας·
αὐτὸ τὸ συμφέρον μας χρεωστεῖ νὰ μᾶς καταστήνῃ δικαί-
τους, φιλανθρώπους, περιποιητικούς καὶ συμπληθητικούς.
Δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνήθωμεν, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ὠφέλι-
μος εἰς τὸν πράττοντα αὐτήν. Ἐἶναι βέβαιον, ὅτι ψυχὴ
εὐαίσθητος, ἐξεύρωσα νὰ συμμερίζεται τὰς λύπας καὶ
τὰς ἡδονὰς τῶν ἄλλων, ἐτοιμάζει εἰς τὰς δυστυχίας
αὐτῆς φίλους καὶ συμβοηθούς· ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος
χρεωστεῖ νὰ προνοῇ περὶ τῶν ἑαυτοῦ συμφερόντων· ὁ
ἄνθρωπος, ὅστις συνειθίζει νὰ ὑπηρετῇ τοὺς ἄλλους εἰς
τὰς χρείας των, εὐρίσκει ἀμοιβαίως βοήθειαν καὶ ἐκεῖνος
εἰς τὰς αὐτοῦ χρείας. Ἀναμφιβόλως φυλάττων τινὰς τὰς
ἀρετὰς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ἀσφαλίζει εἰς ἑαυτὸν
εὐτυχίαν. Εἰς τὴν ἀνατροφήν μας δὲ ἄς ζητῶμεν τὴν
ἀξίαν τοῦ μέσου τούτου. Εἰς τὸ θεμέλιον τοῦτο πρέπει

να κτίζωμεν κάθε οικουδόμημα τῶν καθηκόντων μας, εἰάν θέλωμεν νὰ μὴ θεμελιώνεται ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὴν ψυχὴν μας ἡ αὐτοφιλαυτία.

7 Εἰς αἰῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον αἱ πρῶσαι τῆς παλιᾶς τελείας καὶ τῆς διαφθορᾶς, ζητοῦν τὰς δυνατωτάτας προφυλάξεις, πρέπει νὰ παρουσιάζωμεν τὴν ἀρετὴν ὑπὸ μῖσην σεμνοτέραν καὶ αὐστηροτέραν· νὰ τῆς δίδωμεν ἔχνη, τὰ ὁποῖα ἀντίκεινται εἰς τὰ ἔχνη τῆς κακίας· ἀντὶ δὲ νὰ δαπανῶμεν ὅλα τὰ βοηθήματα τοῦ πνεύματος, συγγέοντες αὐτὴν μὲ τὸ ἴδιον συμφέρον, νὰ ζητῶμεν νὰ τὴν καθαρίζωμεν ἀπὸ πᾶσαν μίξιν κιβδηλότητος, ἀποδίδοντες εἰς αὐτὴν τὴν πρῶτην τῆς καθαρότητα.

8 Ἐάν οἱ γονεῖς τῶντι ἦναι πρόθυμοι νὰ ἀνατρέψωσι τοὺς παῖδας αὐτῶν μὲ γενναϊότητα καὶ φιλανθρωπίαν, ἄς μὴ τοὺς διδάσκωσιν ἀπλῶς νὰ ἦναι εὐεργετικοὶ, ἀλλ' ἄς δείγνωσιν εἰς αὐτοὺς καὶ πραγματικῶς, ὅτι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἦμεθα εὐεργετικοί. Ἄς ὁμιλοῦν εἰς αὐτοὺς ὀλιγότεραν μὲν περὶ τῶν ἡδονῶν καὶ ἀναπαύσεων, πλείότερον δὲ περὶ τῶν χρεῶν τῶν καθηκόντων τους, καὶ πρὸ πάντων περὶ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης. Ἄς ἐπιστηρίζωσι ταῦτα τὰ καθήκοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, ἥτις εἶναι τὸ ὄργανον τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ. Ἄς μὴν ἐναλλάττωσι τὴν μεγάλην ἰδέαν μὲ τὴν ἀβεβαιότητα τῆς εὐτυχίας, ἥτις εὐχάριστεϊ ὅλα τὰ σοφίσματα τῶν παθῶν. Ἄς μὴν ὑποθέτωσι βάσιν ἀμετάβλητον καὶ ἀβέβαιον εἰς τόπον βάσεως μεταβλητῆς. Ἀντὶ δὲ νὰ ὑπερασπίζωνται τὴν αὐτοφιλαυτίαν μὴ πάθη παραλυμένα, ἄς τὴν πολεμῶσιν ἐγκαίρως μὲ ἐργὰς αὐστηράς.

9 Ἐὰν παρατηρήσωμεν τὸν κόσμον, Ἀδελφοί, θέλομεν ἰδεῖν, ὅτι ἡ εὐτυχία ὁδηγεῖ πολὺ εἰς τὴν αὐτοφιλαυτίαν. Εἰς ὅσους ἡ τύχη ἐχάρισε τὰ ἀγαθὰ της, καὶ ὅσων ἡ ζωὴ ὅλη ὑπῆρξε σειρά ἀλληλένδετος ἡδονῶν, σπανίως φροντίζουν διὰ τοὺς ἀδελφούς των. Περικυκλωμένοι ἐκ νεότητος ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ἡ τύχη τοὺς ἐχάρισε μὲ ὅλα της τὰ δῶρα, δὲν ἠσθάνθησαν ποτὲ τὰ κέντρα τῆς ἀνάγκης, ἀλλ' ἐγνώρισαν μόνον τοῦ κόσμου τὰς εὐχαριστήσεις. Φαντάζονται, ὅτι τὰ ὑποκείμενα, τὰ ὅποια δὲν βλέπουν, ὁμοιάζουν μὲ ἐκείνα τὰ ὅποια τοὺς περικυκλῶνουν καὶ τοὺς κολακεύουν.

10 Οἱ πλούσιοι, ἐὰν ἐσυλλογίζοντο, πόσον εἶναι δύσκολον νὰ προσφυλαχθῶσιν ἀπὸ τὸ φάρμακον τῆς αὐτοφιλαυτίας, ἤθελαν παύσειν νὰ ἐπιθυμῶσι πλείοτερον πλοῦτον, ἤθελαν ἐκλέξει τὴν εὐτυχίαν ἐκείνην μετριότητα, τὴν ὅποιαν ὁ οὐρανὸς ἐργυᾶται μὲ ἀγάπην καὶ εἰρήνην εἰς τὸ πλείοτερον μέρος τῶν θνητῶν, καὶ ἐκθέσειν μεταξὺ τῆς ἀνθρωπότητος δεσμοὺς εὐτυχοῦς συμπαθείας.

11 Ὅλα τὰ φθοροποιὰ πάθη αὐξάνοιεν, τρέφουν καὶ ἐνδυναμόνουν τὴν αὐτοφιλαυτίαν ὅλα εἶναι θυγατέρες τοῦ ἰδίου συμφέροντος, οὐσαι πάντοτε ἔτοιμαὶ νὰ τῆς θυσιάσωσι τὸ γενικὸν συμφέρον ἢ φιλαργυρία, ἥτις, κωφὰ εἰς τοὺς στεναγμοὺς τῆς δυστυχίας, ἐπισύρει κατόπιν της τὴν ἀχορταγίαν, τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἀπιστίαν ἢ φιλοδοξία, ἥτις καταπατεῖ τὰ ἱερώτατα δίκαια, ὀλίγον γνωρίζει τὰ ἀληθινὰ καλὰ, καὶ ἐπαινεῖ τὸ πᾶν, ὅταν τὴν ὁδηγῇ εἰς τὸν σκοπὸν της ἢ ὑπερηφάνεια, ἥτις προτιμᾷ ἑαυτὴν πρὸ πάντων. Ἔτι νὰ εἶπω περὶ τῆς ματαιότητος; εἰς τὴν ὅποιαν καταγίνονται, ὅσοι ζητοῦν

μόνον νὰ θαυμασθῶσι· περὶ τοῦ φθόνου, ὅστις κατα-
 τρώγει τὸν φθονερὸν, ὡς ὁ ἰὸς τὸν σίδηρον· περὶ τῆς
 ζηλείας, χαιρεκακίας, δόλου, καὶ ἄλλων τύπων φθονε-
 ροποιῶν παθῶν.

12 Ὅλα ταῦτα εἶναι πᾶσι μισητά· τὰ ὀνόμασα
 μόνον διὰ νὰ δείξω, ὅτι ταῦτα, τὰ ὅποια εἶναι αἱ
 πηγαὶ τῆς αὐτοφιλαυτίας, εἶναι καὶ αἱ μάστιγες τοῦ
 ἀνθρώπινου γένους. Ταῦτα ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τυφλόνουν τὴν
 ψυχὴν· τὴν ἐμποδίζουν ἀπὸ τὴν ὁδὸν τοῦ κοινοῦ καλοῦ·
 ἀπὸ τὰ αἰσθήματα τῆς εὐσπλαγγίας καὶ ἀγαθοεργίας·
 ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, καὶ μᾶς κατα-
 στένουν νὰ φανταζώμεθα, ὅτι εἴμεθα ἡμεῖς ὁ μόνος σκο-
 πὸς τῆς Δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ κέντρον τοῦ
 παντός.

13 Τοιοῦτοι εἶναι, Ἀδελφοί μου, οἱ ἐχθροὶ, οἱ ζη-
 τοῦντες νὰ ἐξαλείψωσιν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας πᾶσαν ἀγα-
 θεοεργίαν. Οἱ ἐχθροὶ οὗτοι εἶναι ὄχι μόνον φοβεροὶ, ἀλ-
 λά καὶ πολυάριθμοι. Ἡ μὲν φρόνησις διδάσκει νὰ τοὺς
 γνωρίζωμεν τὸ δὲ χρέος ζητεῖ νὰ τοὺς ἀντιπολεμῶμεν.
 Διὰ νὰ ἀντιπραταχθῶμεν δὲ εἰς τὴν ἐπίπονον ταύτην
 πάλιν, συμφέρει νὰ παρατηρήσωμεν πρὸ πάντων τὰς
 δυσμορφίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς αὐτοφιλαυτίας.

14 Ἄς παρατηρήσωμεν τὸ κακὸν τοῦτο πρῶτον εἰς
 τὴν ἐαυτὸν τοῦ. Ἐἶναι ἄλλο πράγμα δυσμορφότερον,
 μισητότερον, παρὰ ἄνθρωπον, μὴ γνωρίζοντα διόλου τὰ
 κοινὰ πᾶσι, ἀλλὰ ζητοῦντα νὰ εὐχαριστήσῃ μόνον τὰ
 πᾶσι του; Αἰσθανόμεθα, ὅτι ἐγεννήθημεν διὰ νὰ ἀγα-
 πῶμεν τοὺς ὁμοίους μας· ὅτινος δὲ ἡ ψυχὴ εἶναι μακρὰν
 ἀπὸ φιλάνθρωπικὰ αἰσθήματα, εἶναι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς
 μας ἂν ἀφύσικον, τὸ ὅπου πλεχθῆναι ἐμῶν καὶ τὴν

δικαιοσύνην καὶ τὴν θρησκείαν.

15 : Τῶντι, Ἀδελφοί μου, εἶναι ἄλλο τι εὐχαριστότερον, παρὰ νὰ ἦναι τινὰς τὸ ὑποκείμενον ἀγαθοεργίας τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ τὸ ἀπαιτῆ, καὶ χωρὶς νὰ ζητῆ ἀνταμοιβήν; Ἐὰν ἡ κοινωνία διαμενῆ μόνον με ἀμοιβαίως ἐκδουλεύταις ἐὰν ὅλοι, ὡς μέλη της, πρέπη νὰ τῆς γινώμεθα ὠφελίμοι : τί θέλομεν κρίνειν περὶ ἀνθρώπου, ὅστις, φροντίζων μόνον διὰ τὸ ἄτομόν του, ἀδιαφορεῖ περὶ τῶν λοιπῶν, καὶ περιεργάζεται περὶ τῆς τύχης τῶν ἀδελφῶν του, ὅσον περιεργάζεται περὶ τῶν δένδρων, τὰ ὅποια τὸν περικυκλόνουν; Ἐοὶ πρόγονοι ἡμῶν ἐκοπίασαν διὰ τὴν εὐτυχίαν μας, καὶ μᾶς ἀφῆκαν τὸ μυστικὸν νὰ ἀρκώμεθα εἰς τὰς χρεῖας μας με τρόπον μέτριον καὶ σταθερόν· μᾶς ἤνοιξαν πηγὰς ἡδονῶν ἠθικῶν· μᾶς ἐχορήγησαν τόσας εὐκολίας, κοσμούσας τὴν ὑπαρξίν μας, καὶ ἡμεῖς δὲν χρεωστοῦμεν νὰ φροντίζωμεν οὕτω πως διὰ τοὺς διαδόχους μας; Ἐπειδὴ δυνάμεθα νὰ ζήσωμεν εἰς τὰ μέρη ταῦτα μακρὰν τοῦ ἔθνους μας, ξένοι τοῦ ἔθνισμοῦ μας, θέλομεν ἀφήσειν τὸν κόσμον, χωρὶς νὰ συνεισφέρωμεν τίποτε εἰς τὸ ἔθνος, τοῦ ὁποίου καὶ τὴν γλῶσσαν λολοῦμεν, καὶ τὴν θρησκείαν πιστεύομεν; Εἰς τὸ ἔθνος, ἐκ τοῦ ὁποίου καταγόμεθα, πολῖται ἔντιμοι καὶ πολεμικοὶ γενναῖοι, τοὺς ὁποίους καταφλέγει ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος καὶ τῆς φιλανθρωπίας, ἀφιερώνουν τὰς δυνάμεις των, διδάσκοντες τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἀρετὴν, διὰ νὰ ἐξαπλώσωσι τὰς γνώσεις τῆς θρησκείας, τῆς φιλοσοφίας, καὶ τῶν τεχνῶν, διὰ νὰ πολυπλασιάσωσι τὰς πηγὰς τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὴν γνώσιν τῶν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· ἄλλοι ἐπιφορτί-

ζονται τὰς ὀχληρὰς ὑποθέσεις τῆς Διοικήσεως· ἄλλα, ἐπαγρυπνοῦν διὰ τὰ δίκαια τοῦ ἀδυνάτου· οἱ πολλοὶ ἀντιπαλαίουν μὲ τὸν κόπον, διὰ νὰ ἐλαφρύνωσι τὴν πτωχείαν των· ἄλλοι ζητοῦν τὰ μέσα διὰ νὰ ὀλιγοστεύσωσι τὰ δεινὰ των· ἡμεῖς δὲ, θεαταὶ ἀδιάφοροι εἰς τὰ πρὸς τὴν πατρίδα χρέα μας, θελομεν φανῆν εἰς τὸ θέατρον τοῦ ἔθνους χωρὶς νὰ λόβωμεν μέρος εἰς τὴν γενικὴν πίνησιν τῶν ὁμογενῶν μας, ἐνασχολούμενοι καὶ φροντίζοντες μόνον διὰ τὸ μερικὸν μας συμφέρον; Ἐὰν ἡμεῖς κατατρυφῶμεν, ἔχοντες πᾶσαν ἀνάπαυσιν, δὲν θελομεν ἐξετάσειν μήπως στερῶνται τίποτε οἱ συγγενεῖς μας, οἱ φίλοι μας, οἱ ὁμογενεῖς μας· ἀλλὰ θελομεν εἶσθαι κωφοὶ εἰς τὰς φωνὰς τῆς φιλανθρωπίας; Ὅταν τινὰς ἔχη προτερήματα καὶ δυνάμεις ψυχικὰς, δι' ἔλλειψιν δὲ ἀγαθοεργιῶν μαραινόμενάς, ὅταν γυμνάξῃ τὴν ψυχὴν του κατὰ τῆς φιλανθρωπίας, καὶ τὴν στερεοῇ ἐναντίον εἰς τὰς φωνὰς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης· ὅταν εἰς τὸ μέσον τῆς κοινωνίας ἀποχωρίζεται, μονόνοται, ὑψόνῃ τεῖχος χωρισμοῦ μεταξύ τῶν ἀδελφῶν του καὶ ἑαυτοῦ· τότε ὑβρίζει τὴν φύσιν προσκρούει εἰς τὴν γενικὴν ἀγάπην παραβιάζει τοὺς πρῶτους νόμους τοῦ γενικοῦ δικαίου. Ἡ συνεῖδησις τὸν καταδικάζει· ἡ πατρίς τὸν ἀρνεῖται, ὡς τέκνον τῆς καὶ ἡ θρησκεία τὸν ἀποδιώκει ἀπὸ τὰς θυσιαστηρίαις τῆς.

16 Κανείς, Ἀδελφοί, δὲν δύναται ν' ἀγαπᾷ τὰς Θεῶν, ἐὰν δὲν ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους· χωρὶς δὲ ἀγαθοεργίαν δὲν δύναται νὰ ᾖ ἀληθὴς εὐσέβεια. Τὸ ὑπερτατον ὄν, τὸ ὁποῖον λατρεύομεν, εἶναι Θεὸς ἀγάπης, ὅστις κατὰ τὰ σχέδια τῆς ἀγάπης του ἐναγκαλιέζεται πᾶσαν πνοὴν καὶ πᾶσαν κτίσιν. Θέλει δὲ, τὸ πᾶν νὰ

ἀφορᾶ πρὸς εὐτυχίαν τῶν αἰσθητῶν ὄντων. Ἐπὶ Πῶς λοιπὸν ἄνθρωπος αὐτοφίλαυτος [ἐγωϊστής] δύναται νὰ εἰπῇ, ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, τοῦ ὁποῦ σπανιώτατα μιμῆται τὰ σύμβολα τῆς Δημιουργίας; Ἐπὶ Μὲ ποῖον πρόσωπον θέλει προσκυνεῖν ἔμπροσθέν σου, ἐνόσω δὲν συντρέχει εἰς τοὺς εὐεργετικούς σου σκοπούς; Ἐπὶ Πῶς θέλει τολμᾶν νὰ τὸν ὀνομάξῃ μὲ τὸ γλυκὺ πρᾶγμα καὶ ὄνομα « πατέρα του » λέγων, « Πάτερ ἡρῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς κ.τ.λ. » ἐν ὅσῳ ἀρνούμενος τὸς ἀδελφούς του λύει τὴν μετ' ἀλλήλων ἀρμονίαν, καὶ διακόπτει τοὺς δεσμούς τῆς ἐδελφικῆς ἐνώσεως καὶ ἀγάπης; Θέλει ἐπαναλέγειν πρᾶξας; θέλει μετανίξειν μέχρις ἐδάφους ἔμπροσθέν σου ἐξεύρομεν δὲ, ὅτι αἱ πράξεις τῆς λατρείας δὲν θεωροῦνται ἄλκοθεν, παρὰ ἐκ τῶν αἰσθημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων γεννῶνται, καὶ ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα παράγουν. Ὅτι καταστένει τοὺς ἀνθρώπους φιλοκρητοτέρους, συμπαθητικωτέρους, ἀφιλοκερδιστέρους, περιέχει ὅλας τὰς διδασκαλίας τῆς θρησκείας!

17 εἶναι δὲ βέβαιον, ὅτι, ὅστις ἐδημιουργήσει μὲ μόνον λόγον νὰ ἐξέλθῃ τὸ πᾶν ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ μὲ τὸ δημιουργικόν του πνεῦμα ἐμψυχώνει ὅλην τὴν ἀπειρίαν τῆς φύσεως, τὸ αὐτόνομον καὶ ἀμετάβλητον ὄν δὲν ἔχει χρεῖαν δι' ἑαυτὸ τῶν προσφορῶν μας καὶ τῶν θυμιωμάτων μας. Ζητεῖ δὲ νὰ τοῦ δεικνύωμεν, ὅτι ἐκτελοῦμεν ὅλας τὰς κοινωνικὰς ἀρετάς. Ἡ θρησκεία δὲν ἀπαιτεῖ ἄλλην λατρείαν, παρὰ τὴν τῶν ἀγαθοεργιῶν. Διδάσκει, ὅτι καθαρὰ καὶ ἄμωμος θρησκεία εἶναι ἔμπροσθεν εἰς τὸν Θεόν καὶ πατέρα ἡμῶν, νὰ βοηθῶμεν τὰ ὄρ-

φανά και τὰς χήρας εἰς τὰς θλίψεις των (1). νὰ ἐπι-
 ακεπτόμεθα τοὺς ἀρρώστους εἰς τὰς κλῖνας των. Ἡ πρὸς
 τὸν πλησίον ἀγάπη εἶναι ἡ μόνη ἀπόδειξις τῆς εὐγνω-
 μοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν χρεωστούμεν πρὸς
 τὸν Θεόν. Ἡ ζωὴ ὅλη τοῦ ἐν σπηλαίῳ καὶ ἐν φάτνῃ
 γεννηθέντος Θεοῦ διδασκάλου ἡμῶν ἡ ζωὴ ἐκείνη,
 ἣτις ὑπῆρξεν ἀδιάκοπος θυσία διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρω-
 πότητας ἡ ζωὴ ἐκείνη, ἣτις ὑπῆρξεν ὁ θρίαμβος τῆς
 φιλανθρωπίας, τῆς εὐαισθητικωτέρας, τῆς εὐεργετικω-
 τέρας καὶ ἀκουράστου, θέλει εἶσθαι, πάντοτε ἡ ὑψηλὴ
 διδασκαλία τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, καὶ ἡ αἰώ-
 νιος καταδίκη τῆς αὐτοφιλαυτίας.

18 Ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν αὐτοφιλαυτίαν καθ' ὅλας
 τὰς φυσικὰς καὶ κοινωνικὰς σχέσεις τῆς, θέλομεν ἰδεῖν,
 ὅτι ποτὲ δὲν ἐνεργεῖ ὅ,τι καλὸν ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ.
 Ὁ υἱὸς θέλει σέβεσθαι, ὅσον νὰ λογαῖται, τοὺς αἰτίους
 τῆς ὑπάρξεώς του· δὲν θέλει ἔχειν δι' αὐτοὺς προσοχὴν,
 φροντίδα, τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν ἡ ἀγάπη μόνη
 δύναται νὰ ὑπαγορεύσῃ· ὁ πατὴρ θέλει θυσιάζειν τὴν
 εὐτυχίαν τῶν τέκνων του εἰς τὴν φιλοδοξίαν καὶ μαται-
 ότητά του· ὁ σύζυγος θέλει κατασταθῆν ὁ τύραννος τῆς
 συντρόφου τῆς ζωῆς του, τῆς ὁποίας ἔμελλε νὰ ᾔηται
 ὁ ὑπερασπιστὴς καὶ τὸ ἐπιστήριγμα· ὁ φίλος δὲν θέλει
 εἶσθαι ἡ ἐλπίς τῶν ἀγαπώντων αὐτόν· ὁ κύριος δὲν
 θέλει μεταχειρίζεσθαι τοὺς ὑπηρετάς αὐτοῦ ὡς ἀνθρώ-
 πους, τοὺς ὁποίους ἡ φύσις ἔχει ὁμοίους του, καὶ ἡ
 τύχη ὑπηρετάς του· ὁ πολίτης δὲν δεικνύει ποτὲ εἰς

(1) Ἰάκωβ. α', 27.

τὴν πατρίδα του κλῆμιαν ἀπὸ τὰς θυσίας, τὰς ὁποίας
 χρεωστεῖ πάντοτε δι' αὐτήν. Ἡ αὐτὴ πηγὴ δὲν ῥεῖ
 γλυκὺ καὶ πικρὸν. Ἡ κακία δὲν παράγει ποτὲ τὰ
 σωτηριώδη ἀποτελέσματα τῆς ἀρετῆς. Ἡ κοινὴ εὐτυχία
 παράγει τὰς κοινωνικὰς ἀρετὰς. Καθὼς τὸ δένδρον ἔξη-
 ραίνεται, ὅταν ὁ χυλὸς παύσῃ νὰ διέρχεται εἰς τοὺς
 κλάδους του· παρόμοια αἱ πολιτεῖαι μαραίνονται καὶ ἐγ-
 γίζουν εἰς τὴν πτώσιν των, ὅταν τὸ κοινὸν πνεῦμα
 διακόπτεται, καὶ ἡ ἀγάπη τῆς φιλανθρωπίας ἐξασθενῇ.

19 Ἡρώες τῆς ἀρχαιότητος! Σεῖς ὑψώσατε τὴν ἀν-
 θρωπίνην φύσιν εἰς ὕψος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡ ἀδυναμία
 μας εἶναι πολλὰ ἀπομεμακρυσμένη. Αἱ εἰς τὸν κόσμον
 θυσίαι σας θέλουν διαμένειν εἰς αἰῶνας αἰῶνων! Σεῖς
 ἐστολίσατε τὸν κόσμον, φέροντες τὴν εὐτυχίαν τῆς πα-
 τρίδος σας! Συνεμίξατε τὴν ὑπαρξίν σας μετὰ τὴν ὑπαρ-
 ξιν τῆς πατρίδος σας. Δικαίως οἱ συμπολίται σας
 ἀνήγειραν βωμοὺς.

20 Ἡρώες τῆς θρησκείας! Διὰ νὰ συστήσετε τὴν ἀλή-
 θειαν, ἐπέθετε θάρραλέως εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους· ἐπρο-
 τίμησατε ζωὴν κοπώδη καὶ κινδυνώδη, ἀλλ' ὠφέλιμον,
 παρά ἄγονον καὶ γλυκεῖαν. Ἐὸ παράδειγμα τῶν ἀρετῶν
 σας μᾶς ὑποχρεώνει νὰ σᾶς μιμώμεθα. Ἀπὸ τὸ βάθος τῶν
 μνημάτων σας ἐξέρχεται ἀκόμη φωνὴ εὐεργετικὴ, κατα-
 δικάζουσα τὴν ἀδιαφορίαν, ἀνεγείρουσα τὴν ἀκηρίαν, καὶ
 ὑποστηρίζουσα τὴν συνείδησιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας.

21 Οἱ Ἡρώες οὗτοι ἐθυσίασαν ἑαυτοὺς ὑπὲρ πίστεως
 καὶ πατρίδος, διότι ἐγνώρισαν ἀκριβῶς, ὅτι ἡ αἰώνιος τοῦ

Θεοῦ πρόνοια κυβερνᾷ τὸ πᾶν ἡσθάνθησαν ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ θέλει βραβεύσειν τὴν ἀρετὴν, καὶ τιμωρήσειν τὴν κακίαν· τοῦτο διδάσκει ἕκαστε ἄνθρωπον τὸ ἰσωτερικὸν αἴσθημα τῆς συνειδήσεως, ὅπου ἔχει τὴν βάσιν τῆς φυσικῆς θρησκείας· τοῦτο διδάσκει καὶ ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως Χριστιανικῆς θρησκείας. Ἡ ἡμέρα εἶναι διωρισμένη, λέγει ὁ Ἀπόστολος, εἰς τὴν ὑποίαν θέλει δώσειν τὴν κίωνικον ζωὴν εἰς τοὺς ὅσοι πράττοντες τὸ καλὸν καὶ φυλάττοντες τὴν δικαιοσύνην, ζητοῦν τὴν δόξαν, τὴν ἀληθινὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀθανασίαν· τοὺς δὲ ἐναγκαλισθέντας τὴν ἀδικίαν περιμένει ἐκδίκησις καὶ τιμωρία.

22 Ἡ συνειδήσις συμφωνοῦσα μὲ τὰς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου μᾶς διδάσκει, ὅτι ποινὴ καὶ τιμωρία περιμένει τοὺς πράξαντας τὸ κακὸν καὶ τὴν ἀδικίαν· τιμὴ δὲ, δόξα καὶ εἰρήνη τοὺς εὐσυνειδήτους καὶ δικαίους, Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας. Ἐπειδὴ εἴμεθα ὅλοι ἐξίσου πλάσματα τοῦ Θεοῦ, ὅσοι ἤμαρτον, χωρὶς νὰ ἔχωσι νόμον, θέλουν παιδευθῆν καὶ χωρὶς νόμον· καὶ ὅσοι ἤμαρτον παρεβαίνοντες νόμον, θέλουν κριθῆν κατὰ τὸν νόμον. «Θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακὸν, Ἰουδαίου τε πρῶτον καὶ Ἕλληνος. Δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἕλληνι· οὐ γὰρ ἐστὶ προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ. Ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἤμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον διὰ νόμου κριθήσονται.» [*]

23 Ἡ φυσικὴ θρησκεία καὶ ἡ θρησκεία ἡ ἐξ ἀποκαλύ-

(1) Πρὸς Ῥωμαί. β', 9 - 12.

Ψεύδεις ἔχουν καὶ αἱ δύο τὸν αὐτὸν ἀρχηγόν· οὐδεὶς καὶ αἱ δύο τὴν αὐτὴν ὁδὸν συμφωνοῦν καὶ αἱ δύο μεταξὺ τῶν εἶναι καὶ αἱ δύο σφίγκτα σύνδεσμεναι. Δὲν δύναται τις νὰ ἐγγίξῃ τὴν μίαν, χωρὶς νὰ κλονίσῃ τὴν ἄλλην. Καὶ αἱ δύο συντρέχον ὁμοῦ διὰ νὰ χαρακτηρίσωσι τὴν μεγίστην ταύτην ἀληθειάν· «ὁ σπείρει ἄνθρωπος τούτο καὶ θερίσει.» [1] Ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη μᾶς διδάσκουν, ὅτι ὁ παντοδύναμος Κύριος, κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, θέλει βραβεύσειν τὴν ἀρετὴν, καὶ τιμωρήσειν τὴν κακίαν.

24 Μητέρες, εἶς πρῶται μὲ τὸ καλὸν σας παράδειγμα χρεωστέετε ἢ ἀναπτύσσετε τὴν συνείδησιν τῶν τέκνων σας, ὁδηγοῦσαι αὐτὰ εἰς τὸ καλόν, εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, ἣτις εἶναι κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, «σύνδεσμος τῆς τελειότητος.» [2], Ἐμπνέετε εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀρετῶν, οὐμιλίας χρηστίας, ἐμποδίζετε ἀπ' αὐτὰ τὴν μνησικακίαν, τὴν χαιρεκακίαν, τὸν φθόνον, καὶ τὴν ζήλειαν, γεννημάτα τῆς αὐτοφιλίας· Διδάσκατέ τῆ τὴν ἰσότητά, τὴν μετριότητα, καὶ πρὸ πάντων τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀγνοουμένην. Ἀπὸ σας ἀπαιτεῖται τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἀνατροφῆς τῶν, διότι μὲ σας ζῶσι καὶ τὸν πλεῖστον καιρὸν τῆς ἡμέρας, καὶ εἶς χρεωστέετε νὰ διαβῶνετε τὰ σφάλματά των. Μετὰ τὰς οἰκιακάς σας ὑποθέσεις, ἐνασχολεῖσθε εἰς ἀνάγνωσιν ὠφελίμων βιβλίων.

Εἰς τὴν γλώσσάν μας εἶναι σήμερον πολλὰ καὶ καλὰ βιβλία καὶ γραμμένα καὶ μεταφρασμένα. Ἡ ἱστορία εἶναι

(1) Γαλάτ. 5', 7.

(2) Κολλοσ. 3', 14.

ὁ πρῶτος διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς· τὸ νὰ συν-
ομιλῇ τινὰς μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῶν παρελθόντων αἰώ-
νων, εἶναι σχεδὸν τὸ αὐτὸ καὶ νὰ περιηγῆται.

Ὅλη ἡ νέα Διαθήκη, μεταφρασθεῖσα ἐκ νέου εἰς ὕψος
ἀρκετὰ καλόν, εἶναι τῶντι ψυχῆς ἰατρεῖον. Οἱ πρόγο-
νοί μας οὐδὲ τοὺς δούλους τῶν δὲν ἄφιναν νὰ παίζωσι
κύβους καὶ... [*] φοβούμενοι μὴ μάθωσι καὶ τὰ τέκνα
των. Αἱ μεγαλύτεραι ψυχαὶ εἶναι ἐπιδεκτικαὶ μεγίστων
κακιῶν, καθὼς καὶ μεγίστων ἀρετῶν· ἀλλὰ διὰ νὰ ζήσῃ
τινὰς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον τιμίως, δὲν φθάνει νὰ ἔχη
νοῦν καλόν· τὸ κυριώτερον εἶναι νὰ τὸν μεταχειρίζεται
καλά. Τοῦτο δὲ ἀποκτᾶται διὰ τῆς παιδικῆς ὀρθῆς καὶ
φρονίμου ἀνατροφῆς. Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ καὶ φρόνιμος τῶν τέ-
χων ἀνατροφή δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰς ὁδοὺς, οὔτε πω-
λεῖται εἰς τὴν ἀγορὰν, οὔτε εἶναι οὐρανοκατάβλατος.
Εἶναι τὸ ἱερώτατον καὶ πρώτιστον χρέος σας, νὰ τὰ δι-
δάσκητε καὶ νὰ τὰ ἐκτρέφετε « ἐν παιδείᾳ καὶ νο-
θεσίᾳ Κυρίου » κατὰ τὸν Ἀπόστολον [*]. Διδάσκητέ τα
τὴν δικαιοσύνην, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, τὴν ἀγα-
θηεργίαν μὲ καθαρὰν συνείδησιν.

25 Ἡ σεβασμῖος δὲ ἡμέρα αὕτη πρώτη τοῦ ἔτους
μᾶς ἐνθαρρύνει καὶ ἐπικαλεσθεῖμεν τὸν ὑπέρτατον Κύριον
νὰ μᾶς ἐξαποστέλλῃ τὴν χάριν τοῦ τὴν ἐπουράνιον πάν-
τοτε, πρὸς ἐντελεστέραν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων μας.
Ἐξαιρέτως δὲ σήμερον ἐμβαίνοντες εἰς τὴν ἐναρξιν τοῦ

(1). Ἑβρ. 5', 4.

(1) Ὁ Ἀριστοτέλης συγκαταριθμῆι τοὺς τοιοῦτους μὲ τοὺς ληστάς.
Ἰδιᾶ Μοικ. Νικαμ. βιβλ. 4.

γίλιου τοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακκοστοῦ ἐβδόμου ἔτους [1837],
 ἕς τὸν παρακαλέσωμεν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας του, ὑπὲρ τῶν
 ἐν ὑπεροχῇ ὄντων καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ του.

26 Πολυχρόνιον νᾶ ἔχη Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θεοφρούρη-
 τον καὶ Μεγαλειότατον Βασιλέα ΟΘΩΝΑ πρῶτον, καὶ πρῶ-
 τον Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος! Εἴθε ὑπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ
 Θεοστηρίτου τῆς αὐτοῦ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΟΣ ΘΡΟΝΟΥ
 διάγοντες ν' ἀπολαύσωμεν εἰρηνικῶς καὶ δικαίως πάντα
 τὰ πρὸς πολιτισμὸν, ἐλευθερίαν καὶ εὐδαιμονίαν ἀγαθὰ,
 διὰ νὰ διάγωμεν ἡρεμον καὶ ἡσύχιον εἶον, ἐν πάσῃ εὐσε-
 βείᾳ καὶ σεμνότητι.

27 Ἡρᾶς δὲ πάντας, τοὺς εἰς τὴν λαμπρὰν ταύτην
 Ἑλληνικὴν τῶν Φωκαέων ἀποικίαν παροικούντας [*], εἴθε
 νὰ διαφυλάττῃ Κύριος ὁ Θεὸς ἐν ὑγείᾳ καὶ εὐτυχίᾳ!
 Εἴθε νὰ μᾶς ἀξιώσει νὰ περᾶσωμεν τὸ νέον ἔτος ἄνοσον,
 ὑγιὲς καὶ εὐτυχές! Εἴθε νὰ εὐσθῆνῃ Κύριος ὁ Θεὸς εἰς
 πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον τὰ διανοήματα ἡμῶν
 νὰ εὐλογῇ τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν
 ἡμῶν ὥστε ὑπὸ τοῦ Κράτους τῆς παντοδυνάμου αὐτοῦ
 χειρὸς πάντοτε φυλαττόμενοι, δύξιν ν' ἀναπέμπωμεν τῷ
 Πατρὶ, καὶ τῷ Ἰῷ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ᾧν, καὶ
 αἰ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

(1) Φωκαεῖς εἰ ἐν Ἰωνίᾳ, ἐμπορὶα γινώμενοι ἔκτισαν Μισσαλίαν. Ἄριστ
 πᾶς Ἰθον. Δευ. γγ.

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.

ΕΞΕΦΩΝΗΘΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ ΝΑΟΝ ΤΩΝ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ, ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ
ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ, 7 ΜΑΡΤΙΟΥ 1837.

18
70

Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς,
Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβά-
ζεις περὶ πολλά· ἐνὸς δὲ ἐστὶ χρεία.
Λουκ. Κεφ. 10, 41.

1 Οἱ ἄνθρωποι, δημιουργημένοι τῶντι ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν τοῦ Παντός ἀνώτεροι τῶν λοιπῶν ζώων, προδίδουν μόλον τοῦτο εἰς τινὰς περιστάσεις τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἀξίας τῶν ἐνῶ μέγιστο· στοχασμοὶ, ὑψηλόταται γνώσεις κυβερνοῦν τὴν ψυχὴν των, ἐνίοτε μικρότατα τινὰ σημεῖα γίνονται αἰτία ἀφανισμοῦ τῶν μεγίστων τούτων στοχασμῶν, καὶ τῶν ὑψηλοτάτων τούτων γνώσεων. Τὰ δῶρα δὲ τῆς θρησκείας ἀνακαλοῦν ἀκαταπαύστως τὴν καθαρὰν καὶ γενναίαν τῶν ψυχῶν πρὸς τὴν πρώτην τῆς καθαρότητά. Εἰς ὅλας τὰς καιρικὰς καὶ τυχηρὰς περιστάσεις φυλάττουν εἰς τὴν ψυχὴν των τὰς μεγάλας τοῦ οὐρανοῦ ἀρχάς, αἵτινες γίνονται προστάτιδες τῆς εὐτυχίας των.

2 Ἀναγινώσκοντες τὸ Εὐαγγέλιον, ἀπαντῶμεν συχνάκις τὴν ἐννοιαν ταύτην, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἡμῶν Διδάσκαλος εἶχε τὸ σπάνιον προτέρημα γὰρ προσκολλᾷ εἰς ὅλα τὰ ὑποκ

κείμενα τῆς φύσεως καὶ τῆς κοινωνίας, ὅσα παρουσιάζοντο εἰς αὐτόν· νὰ διεγείρῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του στοχασμούς, ὄχι μόνον ὠφελίμους, ἀλλὰ καὶ συντετοῦς· νὰ ἐφαρμόξῃ τὰ μαθήματα τῆς εὐσεβείας εἰς τὰ προσπίπτοντα ἔμπροσθέν του περιστατικά. Εἰς τὸ δέκατον κεφάλαιον τοῦ Λουκᾶ εὐρίσκομεν τὴν διδασχὴν, τὴν ὁποίαν ἐκήρυξεν εἰς τὸ ὄρος καὶ εἰς τὰς κόμας, ὅπου ἐκθέτει, μὲ θαυμαστὴν ἔκφρασιν, τὸ μεγαλοπρεπὲς σχέδιον τῶν καθηκόντων μας καὶ τῶν ἐλπίδων μας. Πᾶς ἕνας ἀναγινώσκων τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἀπορῶν ἐξίσταται, ὅτι μὲ τὸ ὕψος τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας του ἄφινε πολὺ ὀπισθὲν του πᾶσαν ἀνθρώπινην ἡθικὴν σοφίαν, ὅταν μάλιστα ἐδίδασκε μικροὺς καὶ ἀδυνάτους χωρικοὺς, μὲ τὴν ἀπλότητα τῆς ἐκφράσεως τῶν λόγων του. Ἐὰν δὲ ἐμβῶμεν μὲ αὐτόν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας, θέλομεν τὸν εὑρεῖν καὶ ἐκεῖ μέγαν διδασκτικὸν, χαριέντα, καὶ εἰς τὴν περίστασιν τῶν αἰνιγματωδῶν παραπονεμάτων, τὰ ὁποῖα ἡ Μάρθα διεύθυνε πρὸς τὴν ἀδελφὴν της, ἥτις τὴν ἀφῆκε μόνην νὰ φροντίξῃ τὴν οἰκιακὴν φροντίδα. Τὸν ἀκούομεν ν' ἀνακαλῆ πρὸς τὴν Μάρθαν τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς θρησκείας, « ἐνὸς δὲ ἔστι χρεῖα. »

3 Πῶς δὲ εἶναι, ἀδελφοί, αὐτὸ τὸ μόνον ἀναγκαῖον; ὅλοι γνωρίζομεν, ὅτι εἶναι ἡ ὁμολογία τῆς σωτηρίας, ἡ εὐσέβεια, ἡ ἀγάπη τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν καθαρὰν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὁ νόμος οὗτος παρουσιάζεται ἐν τὸν ἄνθρωπον μὲ τὰ ἔργα τῆς ἐν γὰρ, ὑποχρεῶν αὐτόν νὰ τὸ ἀνακολουθῇ· ὅλοι γνωρίζομεν τὴν δύναμιν ταύτην· τὴν γνωρίζομεν δὲ κατὰ συνήθειαν μᾶλλον,

καὶ ὄχι κατὰ τὴν ἔννοιάν της. Λέγομεν συχνάκις, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα· ἀλλὰ τὸ λέγομεν χωρὶς πίστιν, χωρὶς καρπὸν καὶ χωρὶς συμπέρασμα ἔχομεν περὶ ταύτης τῆς ὑψηλῆς ἀληθείας, ἰδέας κενῆς καὶ συγκεχυμένης.

4 Διὰ τὴν σαφηνισθῆναι δὲ ἡ ὑπόθεσις πλείτερον θέλω δείξω, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα εἰς τὴν κρίσιν τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ λογικοῦ· εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρώπων· καὶ εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ.

5 Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σπουδάζομεν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ περικυκλόνοντα ἡμᾶς ὑποκείμενα· μεταχειριζόμεθα ὅλην τὴν φύσιν διὰ τὰς χρεῖας μας· διὰ τὰς ἐπιθυμίας μας καὶ διὰ τὰς ἐλπίδας μας. Δὲν δυνάμεθα νὰ παρῆλθωμεν, ὅσα ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας. Ἡ φροντίς τῆς διατηρήσεως ἡμῶν τὰ κατασταίνει ἀναγκαῖα. Ἐν ᾧ δὲ ἐπιθυμῶμεν νὰ ὀλιγοστεύωμεν τὰς λύπας μας καὶ ν' αὐξάνωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡδυνῶν μας, πρέπει νὰ ζητῶμεν βοθηίας περὶ τούτου ἀπ' ὅλην τὴν φύσιν, ὅπου καὶ ἂν εὐρισκώμεθα. Ἐποῖται προφυλάξεις δὲν εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν νηπιότητα ἀπὸ τῆς φοβερύζοντος ἀπ' τὴν κινδύνους; Ἐποῖται ἄπειροι κόποι διὰ νὰ προβλεφθῶμεν ὀλιγαρκῆ τροφήν· ἐνδύματα ἀπλᾶ· οἴκημα ὅπως οὖν ἀναγκαῖον, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ τὸν παγετὸν τῆς νυκτός; Ἐποῖται φυσικοὶ κατήφοροι μᾶς φέρουν μὲ εὐκολίαν διαφόρους εἰς ὑποκείμενα παντὸς εἶδους; Ἐποῖται ἀγαθὰ ἢ ἀνατροφή, ἢ συνθήσια καὶ αἰ κοινω.ικαὶ σχέσεις δὲν μᾶς κἀμνουν νὰ τὰ θεωρῶμεν, ὡς

τὰς πρώτας χρείας τῆς ζωῆς; Ὅλαι αὗται αἱ ὠφελεῖαι, τὰς ὁποίας τὰ πάθη πολεμοῦν, δὲν μᾶς φαίνονται, καὶ δὲν εἶναι τρώντι ἀπολύτως ἀναγκαῖαι;

6 Ἀναμνησθῶντες, Ἀδελφοί, τὸ πᾶν συντρέχει πρὸς εὐχαριστήσιν μας· εἶναι ὅχι μόνον φυσικόν, ἀλλὰ καὶ νόμιμον νὰ ζητῶμεν τὴν ἀπόκτησίν των. Ἡ Θεία πρόνοια δὲν μᾶς ἔδωκε τὴν ζωὴν, διὰ νὰ τὴν κατατροπώμεν· δὲν μᾶς ἐπρόοικισε μὲ τὰς αἰσθήσεις, διὰ νὰ τὰς κλείωμεν εἰς τὰ προσπίπτοντα εἰς αὐτὰς ὑποκείμενα· δὲν μᾶς ἐχάρισε τὰ πλούτη τῆς γῆς, διὰ νὰ τὰ καταπατῶμεν ὑπὸ τοῦς πόδας μὲ μεγίστην ἀδιαφορίαν. Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀποβάλλει εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Εὐαγγελίου τὴν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἔλαθεν ἡ Μαρθα διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ· ἀλλὰ τῆς ἐνθυμίζει, ὅτι εἶναι ἄλλο ἔργον εἶναι ἀναγκαϊότερον τῶν ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνησχολεῖτο κατεξοχὴν.

7 Ὅσον δὲ τίμια καὶ ἂν ᾖναι, ἢ φαίνονται τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, κἀνὲν εἶναι τούτων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον· κἀνὲν δὲν εἶναι, ἀπὸ τὸ ὅποῖον ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ δύναται ν' ἀπομακρυνθῇ· κἀνὲν δὲν εἶναι ἀχρεῖστον ἀπὸ τὴν ἠθικὴν του φύσιν, καὶ ἄνευ τούτου νὰ μὴ δύναται νὰ τὴν διαφυλάττῃ· μάλιστα δὲ, ἡ ἠθικὴ του ἀξία αὐξάνει, ὅσον τὰ χρεῖα του γίνονται ἀνώτερα ὄλων τῶν ἀγαθῶν τῆς γῆς· ὅσον θυσιάζει μὲ ἐλευθεριότητα ὅλας τὰς ὠφελείας, ἀπὸ τὰς ὁποίας συντίθεται ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, διὰ τὴν ἠθικὴν τῆς ψυχῆς τὴν ἀποκατάστασιν.

8 Αἱ ὠρέλαι αὐται τῶν γένων ἀγαθῶν φαίνονται ἀναγκαῖαι, ὅταν δὲ συγκρίνωνται μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς· χάνουν δὲ ἐξεναντίας ὅλην τὴν ἐλπίδα, ὅταν παρουσιασθῇ τὸ μόνον ἀναγκαῖον· πρᾶγμα. Εἰς τὰς ἀκαθάρτους περιστάσεις τῆς ζωῆς, ὅτε τὸ χρέος ἀντιπολεμεῖ τὸ ἴδιον συμφέρον, ἢ ὑπεροχὴ τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ φαίνεται καθαρώτερον. Ἐἰς τὰς ἀκαθάρτους περιστάσεις τῆς ζωῆς μ' ὅλην τὴν δύναμιν τῆς θελήσεως· μ' ὅλην τὴν ζωπρότητα τῶν παθῶν· μ' ὅλον τὸν ζῆλον τῶν ἐπιθυμιῶν· μ' ὅλας μάλιστα τὰς ἀνυποταξίας, δυνάμει· ἀράγε ν' ἀρνηθῶμεν τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα;

9 Ἄς ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην μας τὰς στιγμὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀπόκλισις ἀντικειμένου τινὸς εὐαρέστου ἦτον εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸ πρῶτον πάντων τῶν ἀγαθῶν ἀντικείμενον, σύρον ἐφ' ἑαυτὸ ὅλην μας τὴν προσοχὴν τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ἕατω γὰρ ἦτον ἡ δόξα, ἡ φιλοχρηματία, ἢ ἡ πλεονεξία. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι τὴν ἐθεωροῦμεν ὡς ἀναγκαῖαν. Ἡ συνείδησις ὑψάνουσα τὴν φωνὴν τῆς, τὴν υπερτάτην φωνὴν, μᾶς προστάζει ν' ἀφήσωμεν τὸν σκοπὸν μας, ἐπεὶ εἶναι ἐναντίος εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, ἥτις εἶναι ἡ φωνὴ τῆς συνείδησεως. Ἀφοῦ δὲ ὑπακούσωμεν εἰς τὴν συνείδησιν, εὐθὺς καταδικάζομεν ἑαυτούς, καὶ ὑποχρεοῦμεθα νὰ συμφωνήσωμεν καὶ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ φωνὴ τῆς συνείδησεως εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα.

10 Ἄς ὑποθέσωμεν δὲ, ὅτι ἄνθρωπός τις, βιασμένος ἀπὸ ἐπιθυμίαν, δύναται παραβαίνων τὴν πίστιν του, καὶ προδίδων τὸ μυστικὸν τῶν ἀδελφῶν του, νὰ μεταφέρει εὐτυχίαν τινὰ εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀπὸ τὴν προτέραν τῆς κατάστασιν. Ἡ

μεταβολή αὐτῆ τῆς τύχης τοῦ ἔδωκε τὰ μέσα νὰ ὑψώσῃ τὴν οἰκογένειάν του· νὰ προμηθεύσῃ τὰ ἀνάγκοντα εἰς τὴν συντροφον τῆς ζωῆς του· νὰ γλυκάνῃ τὴν τύχην του, ὑπακούων μόνον εἰς τὸ ἴδιόν του συμφέρον· ἄραγε ὁ τοιοῦτος ἀπαντᾷ πρὸς τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως; ἂν ἔλθῃ μίαν στιγμὴν εἰς τὸν ἑαυτὸν του· ἂν συμβουλευθῇ τὴν συνείδησίν του καὶ τὸ λογικόν του· ἂν ἐρωτήσῃ ἑαυτὸν, ἐὰν εὐχαριστῆται νὰ βλέπῃ εἰς τοὺς ἄλλους, ἅτι αὐτὸς πράττει; τότε βέβαια θέλει γνωρίσῃ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ· τότε θέλει ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως· τότε θέλει αἰσθανθῆν, ὅτι ὅλα τᾶλλα δὲν εἶναι ἀναγκαῖα, παρ' ὅταν ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ προστάξῃ νὰ τὰ ἀποφεύγωμεν, ἢ νὰ τὰ πράττωμεν.

11 Ἡ ἀρετὴ μόνη δύναται νὰ δείξῃ, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα εἰς τὰς κρίσεις τῶν ἀνθρώπων· αὐτὴ μόνη ἔχει ἐσσιτερικὴν ἀγαθότητα, ἀπόλυτον καὶ ἀτελεύτητον. Ὅσαι αἱ ἄλλαι δυνάμεις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς εἶναι μόνον καλὰ, ἐνόσω τὸ σέβας διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ἐπιβεβαιώνει τὴν χρῆσιν αὐτῶν· ἐνόσω παρουσιάζονται διὰ τῆς ἀρετῆς ὄργανα ἀγαθοεργίας. Δὲν εἶναι μετὰ αὐτῶν καμία, ἥτις νὰ ᾖ πάντοτε ἐξίσου καμία ἢ μᾶλλον ὅσαι ὁμοῦ νὰ δύναται εἰς τινὰς περιστάσεις νὰ βλάβῃ τὸν ἔχοντα αὐτάς· νὰ γίνωνται μάστιγες δι' ὀλόκληρον τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων· ἢ νὰ φαίνωνται κατὰ διαδοχὴν ὑποκείμενα ἀγάπης καὶ μίσους, θαυμασμοῦ καὶ καταφρονήσεως.

12 Ἐὰν ἀκούσωμεν τὰς κρίσεις τῶν ἀνθρώπων· ἐὰν παρατηρήσωμεν μάλιστα τὰς ἀποφάσεις τοῦ κόσμου, θέλομεν,

ὁδεῖν, ὅτι τὰ λαμπρότερα χαρίσματα τοῦ πνεύματος, θεωροῦνται μόνον ὡς συμφέροντα πᾶσι· χωρὶς ἀρετῆν ἐμπνέουν μᾶλλον φόβον, παρὰ πίστιν καὶ τιμὴν· ἐνῷ ἡ ἀρετὴ παραγγέλλει τὸ σέβας, ἐκώμη ὅταν μάλιστα ἦναι μεμονωμένη, γυμνή, καὶ ἐστερημένη παντὸς στολισμοῦ.

13 Ἐπί τῶν εἶναι τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ πνεύματος, ὅταν παρουσιάζονται χωρὶς εἰς τὴν φωνὴν τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος; Ὅταν θεωρῶσι τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὡς ὄντα φύσεως διαφόρου παρὰ τὴν ἰδιότητά των, ἀπλᾶ ὄργανα, τὰ ὑπὸ αὐτῶν δέχονται ἢ ἀποβῆλθουν ὑποκείμενα ἢ συντρέχοντα, καθὼς ὁδηγῶνται ἀπὸ τὸν σκοπὸν ἢ τὸ συμφέρον των; τὰ προτερήματα ταῦτα τοῦ πνεύματος, ὅταν ἦναι ἐνεργῆ, εἶναι ἐτι φοβερώτερα· διότι δύνανται νὰ παράξωσι τοὺς ὠραιότερους καρπούς, ὠφελίμους διὰ τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, ἢ νὰ δώσωσι τὰ πλέον φαρμακερὰ βλαστήματα. Εἶναι δῶρον τῆς φύσεως, ἀπὸ τὸ ὅποιον δὲν ὠφελεῖται τίποτε, ὅστις τὸ ἔχει, παρ' ὅταν τὸ στολιζέται μεταχειριζόμενος αὐτὸ διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν εἶναι βέβαια τὸ μόνον ἀναγκαῖον πράγμα.

14 Ἐπί τῶν εἶναι αἱ γνώσεις αἱ πλέον ἐκτεταμέναι, καὶ αἱ πλέον βαθεῖαι; θησαυροὶ ἀνωφελεῖς, ἐὰν ἡ αὐτοφιλαυτία τὰς κατακρύπτῃ· ὀλέθριαι, ἐὰν εὐρίσκωνται εἰς ἀνθρώπους ἀκρίτους; ἢ εἰς ὑποκείμενα ἀδύνατα νὰ ὠφελήσωσι μὲ αὐτὰς τὴν ἀνθρωπότητα; ἢ ἐὰν ὀλίγοι τινὲς τὰς μεταχειρίζωνται ὄργανα νὰ διαφθείρωσι τοὺς ἀδυνάτους, καὶ ν' ἀπατήσωσι τοὺς ἀμαθεῖς. Αἱ γνώσεις εἶναι πῦρ ζωογονοῦν τὸ πεδῖον τῆς κοινωνίας, ἢ ἀνατρέπον αὐτὸ μὲ τὰς αἰφνιδίους καὶ φρικώδεις ἐκρήξεις. Τὸ αἶσθημα τῆς καρδίας· ἡ δύναμις

αὕτη ἡ μορφόνουσα καὶ συσφίγουσα ὅλας τὰς σχέσεις· ἡ διαχέουσα κάλλος, μακρικὴν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, δύναται νὰ γείνη ἐξέσου ἀρχὴ δυνάμεως καὶ ἀδυναμίας· υἰεῖας καὶ ἀβρώστιας, καλοῦ καὶ κακοῦ, δικαίου καὶ ἀδίκου· ἐν ἐνὶ λόγῳ, μεταξὺ τάσων δυνάμεων, διαθέσεων, διαφόρων προτερημάτων, μὲ τὰ ὅποια δύναται νὰ ᾔηται πλουτισμένη ἡ ψυχὴ, κἀνὲν δὲν εἶναι, τὸ ὅποῖον νὰ ἐνεργῇ πάντοτε τὸ καλόν, καὶ νὰ μὴν ἐνεργῇ κάποτε τὸ κακόν. Κἀνὲν πρότερον τῆς ψυχῆς δὲν εἶναι, τὸ ὅποῖον δὲν ποικίλλεται κατὰ τὰς περιστάσεις, κατὰ τοὺς καιροὺς, κατὰ τοὺς τόπους καὶ κατὰ τὰ ὑποκείμενα.

15 Εἰς τὴν ἀρετὴν μόνην οἱ ἄνθρωποι, τόσον διάφοροι κατὰ τὰ ἦθη, κατὰ τὰς γνώμας, κατὰ τὰς γλώσσας, εἶναι σύμφωνοι πάντοτε, καὶ φυλάττουν τὴν μεγάλην ταύτην φωνὴν τῆς συνειδήσεως, ὡς δῶρον οὐράνιον. Ἐθεώρησαν πάντοτε τὸν κανόνα τῶν ἠθῶν, ἐὰν καὶ ὄχι εἰς τὴν διαγωγὴν των, τοῦλάχιστον εἰς τὰ μυστικά τῆς ψυχῆς των, ὑπεράνω τοῦ πνεύματος, τῆς γνώσεως, ὅλων τῶν ὠφελειῶν τῆς φύσεως καὶ τῆς τύχης.

16 Ἐὰν παρατηρήσωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας τοὺς πολὺ διεφθαρμένους τὰς ταπεινοτέρας κλάσεις τῆς κοινωνίας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ συνείδησις διαφυλάττει πλεῖστον καιρὸν τὴν πρώτην τῆς καθαρότητα, καὶ τὸ λογικὸν δὲν ἐπλανήθη ἀπὸ κἀνὲν σφάλμα τοῦ πολιτισμοῦ· ἐὰν παρατηρήσωμεν ἀκολούθως τοὺς ἀληθεῖς σοφοὺς, ἀξιωθέντας τοῦ ὀνόματος τούτου ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν καθαρότητα τῆς ἠθικῆς μᾶλλον, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, θέλομεν εὐρεῖν, ὅτι εἰς τὸ μέρος τὸ πλέον πολυάριθμον καὶ τὸ μέρος τὸ

πλέον φωτισμένον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς ἐνέχυρον τῶν καθηκόντων τοῦ κόσμου ἢ ἀρετῆ, ὡς ἀληθὲς ἱερὸν πῦρ, καὶ ἡ φροντίς νὰ φυλάξῃσι τὸ ἀγαθοποιῶν τοῦτο πῦρ, ὡς τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα.

17 Ἰὼ ἀλλὰ τί λέγω, ἀδελφοί μου; Εἰς τὴν ψυχὴν μάλιστα τῶν διεσθαρμένων ἀνθρώπων, ζητούντων νὰ σβέσωσι τὸ σέβας διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὅστις, ὡς εἶπα, εἶναι ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως, δὲν χάνει ποτὲ ὅλα του τὰ δικαιώματα. Δὲν ὕμνω ἔδω διὰ τὰς σκληρὰς ἐκείνας τῆς συνειδήσεως τύψεις, ἄλλοτε σιωπημένας, πολὺν καιρὸν λησμονημένας, καὶ πολλάκις ἀνακαλύσας ἡμᾶς ἐκ διαλεγμάτων μὲ φρικώδη δύναμιν ἀποσιωπῶ ἔδω, ὅτι ὁ σκώληξ, ὁ τύπτων τὴν συνείδησιν, δὲν νεκρύνεται ποτὲ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀμαρτωλοῦ. Δὲν ἀναφέρω, ὅτι ὁ κακὸς γενικῶς δὲν τιμᾶται· παρατρέχω, ὅτι αἱ ὠραι τῆς σιωπῆς, τῆς ἀσυχίας, τῆς σκέψεως εἶναι πάντοτε ἰδί' αὐτὸν, ὠραι καταδίκης καὶ τιμωρίας, ἐκδικοῦσαι τὴν ἀρετὴν ἀπὸ τὰς παρανομίας του. Θέλω δὲ μόνον ἐρωτήσῃν, Ἰὼ ἂν ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν ἦναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα, διατί δὲν ἐθεωρήθησαν ποτὲ ὡς γενικαὶ κανόνες τῆς διαγωγῆς, τῶν κακῶν καὶ διεσθαρμένων ἀνθρώπων αἱ πράξεις, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὴν ζωὴν των; Ἰὼ διὰ τί δὲν ἐλογίσθη ποτὲ ἡ ἀδικία, ὡς χρέος ἀρετῆς, καὶ ἡ δικαιοσύνη, ὡς ἀποτέλεσμα κακίας;

18 Ἰὼ ἂν χεῖρ τις δυνατὴ ἤθελεν ἐφριρέσειν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας πάραυτα ὅλα τὰ διαταράττοντα ἡμᾶς πάθη· ἂν, Ἰὼ μίαν μόνην στιγμὴν ἐκρύπτετο εἰς τὴν ψυχὴν μας ἡ

φωνῆ τοῦ ἰδίου συμφέροντος; τί θέλομεν εὑρεῖν εἰς τὸ ἔα-
 τος τῆς καρδίας ἡμῶν; Δείψανον τι διὰ τὸ σέβας τοῦ νό-
 μου τοῦ Θεοῦ αἰσθημα τῆς υπερτάτης του ἀνάγκης. Ὅσαί-
 κισ ὁ κακὸς σκίπτεται τὸ παρελθὸν ἢ τὸ μέλλον, ὅσαί-
 κισ κρίνει τὰς πράξεις, διὰ τὰς ὁποίας δὲν ἔχει πλέον τίποτε
 νὰ φεβῆται, οὔτε νὰ ἐλπίζῃ, ὀνομάζει τὸ καλόν, καλόν καὶ
 τὸ κακόν, κακόν. Τιμᾶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν, τὴν χρηστότητα
 καὶ τὴν δικαιοσύνην καταδικάζει τὰ ἀμαρτήματα σήμερον,
 καὶ αὔριον ἴσως, ἐὰν τὸ συμφέρον του τὸν ὀδηγῇ, προσδίδει
 τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς του, ἢ πωλεῖ τὸ ἀθῶον αἷμα.
 Εἶναι βιασμένος μόλα ταῦτα νὰ θαυμάζῃ πάντοτε τὴν ἄγνεί-
 αν τοῦ Ἰωσήφ· τὴν τόλμην τοῦ Νάθαν, ἐλέγχοντος τὰς πα-
 ρανομίας τοῦ Δαβὶδ, καὶ τὴν γενναίαν συγχώρησιν τοῦ Σω-
 τῆρος τοῦ κόσμου. Ἀποστρέφεται πάντοτε τὴν σκληρότητα
 τοῦ βερεφκλήνου Ἡρώδου, καὶ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα.
 Μαρτυρεῖ, χωρὶς νὰ θέλῃ, τὴν ἀλήθειαν, καὶ μαρτυρεῖ πρὸς
 ὑπεράσπισιν τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, ὅτι καταδικάζει. Οὕτως
 εἰ Θεὸς! διαφυλάττεις πάντοτε διανοήματά εἰς τὴν καρδίαν
 τῶν ἐχθρῶν σου, τῶν πλέον φανερῶν. Ἐνθυμίζεις εἰς αὐτοὺς
 τὰ δικαίωματά σου καὶ τὰ χρέη ἐκείνων. Ματαίως ὑψόνα-
 ται κατὰ τοῦ θεοῦ σου νόμου. Θέλει φαίνεσθαι πάντοτε ἅ-
 κτινοβολῶν μὲ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, καὶ ταράττων αὐτοὺς.

19 Τέλος, Ἀδελφοί μου, ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ μόν-
 ον ἀναγκαῖον πρᾶγμα εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶ-
 ναι τὸ θεμέλιον τῆς προσκυνητῆς του οὐσίας. Δὲν θέλει δὲν
 βλέπει· δὲν προσθέτει κυβερνᾶ μόνον τὸ Πᾶν. Αἴσθημα βα-
 θύ καὶ σταθερὸν μᾶς ἐγείρει εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ χρέους τού-
 του. Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ πρῶτα γνωρίσματα τῆς φύσεώς μᾶς.

εἶναι τὸ ἔργον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποῦ ἡ παντοδύναμη χεὶρ ἐφύτευεν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸ σπέρμα τῆς ἠθικότητος ἡμῶν. Ἐὰν ἦναι σύμβολα τῆς θεότητος, τὰ ὅποια ἡ ἀδυναμία μας δὲν δύναται νὰ νοήσῃ· ἐὰν ἡ οὐσία του ἡ ἀπειρος ἦναι ἄβυσσος, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἄγγελοι αὐτοὶ δὲν δύνανται νὰ ἐνατείνωσιν· αἱ ἠθικαὶ τελειότητες τοῦ Θεοῦ, οὐ σκι οὕτω βέβαιαι, ὡς αἱ κρίσεις αὐτῆς τῆς συνειδήσεως, εἶναι αἱ μόναι, αἱ ὅποια δύνανται νὰ πλησιάζωσιν εἰς τὸ πνεῦμά μας. Ὅταν ζητῶμεν νὰ μάθωμεν, ποῖος εἶναι ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς τῆς δημιουργίας· ποῖον θέλει εἶσθαι τὸ τελευταῖον ἀποτέλεσμα ὅλης τῆς φύσεως καὶ ὄλων τῶν ζῶντων, δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἄλλο, παρὰ τὸν θρίαμβον τῆς ὑπερτάτης θελήσεως τοῦ Θεοῦ, ἐπάνω εἰς ὅλας τὰς μερικὰς θελήσεις· τὴν φρόνιμον ὑποταγὴν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν σωτηρίαν του· τὸ βασιλεῖον τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ ἐπάνω εἰς ὅλας τὰς συνειδήσεις.

20 Ἐὰν συμβουλευθῶμεν τὰ χρονικὰ τοῦ κόσμου· ἐὰν θεωρήσωμεν τὸ μέγα σχέδιον τῆς μεταβολῆς τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, τὸ ὅποιον εἶναι συγχρόνως καὶ αἱ ὁδοὶ τῆς θείας προνοίας· ἐὰν ἀνοίξωμεν τὰ χρονικὰ τῆς θρησκείας, θέλομεν ἰδεῖν ὅτι ὅσα μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία, ἥτις εἶναι ἡ μόνη διδαχὴ, τὴν ὁποίαν οἱ νεκροὶ ἀφῆκαν εἰς τοὺς ζῶντας, συντρέχουν νὰ μᾶς καταπέισωσιν, ὅτι εἶναι ἓν μόνον πρᾶγμα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου, ἕως σήμερον, μεταξὺ ὄλων τῶν μεταβολῶν τῆς φύσεως ὄλων τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν παθῶν τῶν

ὑβρίων, τῆς διασφορᾶς, τῆς κακίας, ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ διέφυ-
λάθη ἐπὶ τῆς γῆς πάντοτε.

21 Ὑπῆρξαν ἐπαρχίαι εὐτυχέστεραι παρ' ἄλλας, καὶ
πολὺ γνωρισμέναι διὰ τὴν ἀρετὴν των' ὑπῆρξαν παντοῦ
ἄνθρωποι καλοὶ, διαφυλάξαντες ἐπιμελῶς τὴν παρακατα-
θήκην τῆς θείας σοφίας. Συχνότατα δὲ ὁ ἄνθρωπος ἔκαμιν
ὀλεθρίαν χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ πλὴν ἢ δύνάμει τοῦ
πράττειν τὸ κακὸν ἢ τον ἀχόριστος ἀπὸ τὴν δύνάμει τοῦ
πράττειν τὸ καλόν. Διὰ τὴν φανῆ δὲ ἡ ἀξία τῆς ἀρετῆς,
ἐχρείσθη νὰ ἦναι δυνατὴ ἡ κακία. Ἀπὸ αἰῶνα δὲ εἰς αἰ-
ῶνα ἡ Θεὸς πρόνοιᾳ διήγειρεν ἀνθρώπους φωτισμένους,
γενναίους καὶ σταθεροὺς, οἵτινες εἰς τὸ μέσον τῶν διεσθαρ-
μένων ἐθνῶν ὑψώσαντες τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως, καὶ
δικαμαρτυροῦμενοι κατὰ τῆς ἀταξίας, ἐμπόδισαν πᾶσαν
παραγραφὴν κατὰ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν συν-
εἶδησιν καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου. Μορσόνου
σειρὰν ἀδιάσπαστον μαρτυροῦσιν καὶ ὑπερασπιστῶν τῆς ἀλη-
θείας, συχνότατα παθόντων ἀπὸ τὴν ἀχαριστίαν διὰ
παντὸς ὅμως αἰδεσίμων· συχνότατα δὲ καὶ φονευθέντων
διὰ παντὸς ὅμως σεβασμίων καὶ σεβαστῶν.

22 Ὅταν δὲ με ὅλας ταύτας τὰς δυνάμεις, τὸ ἀνθρώ-
πινον γένος ἀποδεδοκιμασμένον διὰ τὴν βαρβαρότητα τῶν
ἡθῶν ἦτον εἰς τὴν στιγμήν νὰ λησμονήσῃ ὅτι εἶναι ἐν μί-
νον ἀναγκαῖον πρᾶγμα, ὁ Θεὸς θέλων ν' ἀναγεννήσῃ τὴν γῆν,
καὶ νὰ σώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἔπεμψε τὸν Ἰησοῦν εἰς
τὸν κόσμον, γενόμενον ἄνθρωπον, διὰ νὰ προκηρύξῃ τὴν αἰ-
ῶνιον ἀλήθειαν· νὰ δείξῃ τὸν νόμον τοῦ οὐρανοῦ τοῦ Πα-
τρὸς, νὰ τὸν καταγράψῃ εἰς τὸ αἰῶνιον βιβλίον, ἐπιστρα-
...

γίσας αὐτὸν μὲ τὸ αἷμά του. Μετὰ τὸν θάνατόν του, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κατέστρεψαν τὰ θουσιαστήρια τοῦ ψεύδους καὶ τῆς πλάνης, μὲ τοὺς ἡρωϊκοὺς αὐτῶν ἀγῶνας. Εἰς τὰ ἱερῆ-
πια δὲ ὄλων τῶν νυχῶν, ὑψώσαν ἓνα μόνον ἵακὸν ἀφιερῶμε-
νον εἰς τὴν Θεὸν τὸν ζῶντα. Εἰς τὸ ἀνώφλιον δὲ τούτου
εἶναι γεγραμμένοι, δι' ὅλας τὰς γενεὰς τῶν ἀνθρώπων, οἱ
λόγοι οὗτοι, οἵτινές ποτὲ δὲν παρέρχονται· « ἐνὸς δὲ ἐστὶ
χρεία. »

23 Ἀς προσθέσωμεν ἀκόμη τὰς βεβαίως ἀποφάσεις τοῦ
Εὐαγγελίου εἰς ταύτην τὴν μεγάλην ἀλήθειαν· τὸ μόνον
τοῦτο ἀναγκαῖον πρᾶγμα δὲν εἶναι αἱ ἐξωτερικαὶ λειτανεῖαι,
οὔτε αἱ μάταιαι τελεταί. [1] Αἱ πράξεις τῆς λατρείας τι-
μῶνται διὰ τῶν αἰσθημάτων τῆς εὐσεβείας· θεωροῦνται ὡς
μηδὲν, ὅταν δὲν ἦναι καρπὸς ἀληθοῦς εὐσεβείας καὶ μέσων
τῆς ἀρετῆς. « Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσε-
ται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέ-
λημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. » [2] Τὸ μόνον τοῦ-
το ἀναγκαῖον πρᾶγμα, δὲν εἶναι βαθεῖα τι, γνῶσις· ἀλλ'
εἶναι καθαρὰ θεωρία τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν διδασκαλιῶν
τῆς θρησκείας. Ἐπειδὴ ἡ γῆϊνος σοφία ἀναπτύσσει μόνον
τὸν νοῦν· δὲν διευθύνεται δὲ πρὸς τὴν ψυχήν· δὲν βελτιώνει ὅ-
λον τὸν ἄνθρωπον. Συχνότατα ὑψώνει τὴν καρδίαν, ἢ τὴν
παχύνει. Καὶ τοῦτο βλέπομεν καθ' ἡμέραν ἀπὸ τῆν πείραν

24 Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μᾶς κηρύττει, ὅτι, ἐὰν ἔχω

(1) Μαθ. κεφ. ζ', 21.

(2) Εἰς τὰς λιτανεῖας τῆς Μασσαλίας δύναται νὰ εἶδῃ ἀκόμη καὶ
σήμερον [1837] ἀπὸ Καθολικῶν ἱερῶν λιτανευομένων τὸν Δία, τὴν Ἡρὰν καὶ
τὴν Ἀφροδίτην μὲ παράσημα Χριστιανικά.

„ προφητείαν, καὶ γνωρίσω ὅλα τὰ μυστήρια, καὶ ἐὰν ἔχω
 „ τὴν γνῶσιν ὅλων τῶν πραγμάτων, καὶ ἐὰν ἔχω ὅλην
 „ τὴν πίστιν, ὥστε νὰ μετατοπίζω βουνα, ὅταν ὅμως δὲν
 „ ἔχω ἀγάπην, δὲ εἶμαι τίποτε. Καὶ ἐὰν δώσω διὰ τροφὴν
 „ τῶν πτωχῶν ὅλα μου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἐὰν δώσω τὸ
 „ σώμα μου, διὰ νὰ καῆ, ὅταν ὅμως δὲν ἔχω ἀγάπην,
 „ δὲν ὠφελοῦμαι τίποτε. Ἡ ἀγάπη ὑπομένει, ἀγαθοποιεῖ·
 „ ἡ ἀγάπη δὲν φθονεῖ· ἡ ἀγάπη δὲν αὐθαδιάζει, δὲν
 „ κενοδοξεῖ, δὲν ἀτακτεῖ, δὲν ζητεῖ τὰ ἴδια τῆς συμ-
 „ φέροντα, δὲν κινεῖται εἰς ὀργήν, δὲν συλλογίζεται τὸ κα-
 „ κόν, αὐτὴ δὲν εὐχαριστεῖται εἰς τὴν ἀδικίαν, ἀλλ' εὐ-
 „ χαριστεῖται εἰς τὴν ἀλήθειαν, [1]. Ἰδοὺ λοιπὸν, αὐτὸ τὸ
 μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα δὲν εἶναι μόνη ἡ πίστις. Ἡ πίστις,
 λέγει ἄλλος ἀπόστολος, χωρὶς τῶν ἔργων εἶναι νεκρά· διότι
 καὶ οἱ δαίμονες πιστεύουν ὅτι εἶναι εἰς Θεός [2].

25. Ἀναμφιβόλως τὰ καλά ἔργα ἐμπεριέχουν τὴν πίστιν·
 αὐτὴ δὲ μόνη δύναται νὰ μᾶς τὰ ἐμπνεύσῃ με ὅλην τὴν
 τὴν καθαρότητα. Ἡ πίστις δὲν δύναται νὰ ὑπάρῃ εἰς τὴν
 ἀνθρωπίνην ψυχὴν χωρὶς νὰ τρέφῃ τὰ καλά ἔργα, καὶ νὰ
 μᾶς ὀδηγῇ φυσικὰ εἰς αὐτά. Ἀλλ' ἡ πίστις, ἐὰν ἦτο δυ-
 νατὸν νὰ τὴν χωρίσωμεν ἀπὸ τὰ ἔργα, θέλει εἶσθαι δύναμις
 ἄκρπος. Γίνεται δὲ ἀληθὴς διδασκαλία, μόνον ὅταν καθα-
 ρίζῃ, καλλωπίζῃ, καὶ ἐνδυναμόνῃ τὴν θέλησιν, ὀδηγουμένην
 ἀπὸ τὴν πίστιν. Ἡ δὲ θέλησις ὑπατάσσεται εἰς ὅλας τὰς
 θυσίας, τὰς ὁποίας τὸ χρέος προστάττει. Εἶναι διδασκαλία, ἐν
 ὅσῳ εἶναι πηγὴ ἀγάπης ἐνεργουμένης, καὶ ἀρχὴ ἐλπίδος.

(1) Κορινθ. Α. ιγ'. 2-6.

(2) Ἰάκωβ. κεφ. β'. 19-20

26. Τὸ σέβας λοιπὸν διὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ἔμπνευ-
 τμένον ἀπὸ τὴν πίστιν ἀναθρεμμένον ἀπὸ τὰς πράξεις εἰλι-
 κρινοῦς εὐσεβείας· φωτισμένον ἀπὸ τὰ φῶτα ἀπλοῦ λογικοῦ
 καὶ σώφρονος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ πρώτη ὁδηγία τῆς σωτη-
 ρίας, τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα; ἀνοίγει τὰς θύρας τῆς
 βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

27. Ἄς παρηγορώμεθα λοιπὸν εἰς τὴν μικρότητα μας
 ὅσοι εἴμεθα μικροί, πτωχοὶ καὶ ταπεινοὶ εἰς τοῦτον τὸν κό-
 σμον. Ἄρκει μόνον μὲ τὰ μικρὰ μας ἐπαγγέλματα νὰ γινώ-
 μεθα ὠφέλιμοι εἰς τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν, εἰς τὸ ἔθνος ἐκ
 τοῦ ὁποῖου καταγόμεθα, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἔχομεν μεγίστας
 ὑποχρεώσεις. Ἡδυνάμεθα νὰ κατηγορῶμεν τὸν οὐρανὸν δι-
 καίως, διότι δὲν μᾶς ἔκαμε πλουσίους εἰς τοῦτον τὸν κό-
 σμον, ἐὰν, ὅτι μᾶς ἠρνήθη, ἦτον ἀξίας τινὸς πραγματικῆς
 καὶ σταθερᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς θείας πρόνοιαι, καὶ
 ἔμελλε νὰ μᾶς ἀποστερήσῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς
 ἐὰν αἰ τιμαί, τὰ γένη, τὰ πλούτη ἐθεωροῦντο διὰ κάτι τι
 ὅ, τι μεταβάλλει ἡ θεία πρόνοια, δὲν εἶναι τὸ μόνον ἀναγκαῖον
 πρᾶγμα. Ἡ ζωὴ μας, ἐνόσω ἀπαντᾷ μεγάλαις δυσκολίαις εἰς
 τὴν ἐπίγειον μᾶς διατριβὴν, μᾶς προσφέρει εὐκολίας διὰ
 τὴν οὐράνιον μᾶς ἀποκχτάσασιν. Αἱ στερήσεις καὶ αἱ θυσί-
 αι, τὰς ὁποίας ὑποφέρομεν, δύνανται νὰ γείνωσι δι' ἡμᾶς
 ἀρχὴ τῆς ἀθανάτου χαρᾶς.

28. Οἱ δὲ πλούσιοι καὶ δυνατοὶ, ἃς ἦναι πληροφορημένοι,
 ὅτι ἡ αἰώνιος ἀλήθεια θέλει παρουσιάσῃ τὰς ἀπάτας ὅλας
 τοῦ κόσμου καὶ ἡ κότης τῆς φαινομένης μεγαλειότητός των
 δὲν θέλει ὑψωθῆν ἕως εἰς τὸν θρόνον τοῦ ὑπερτάτου Κριτοῦ,
 διὰ νὰ σκοτίσῃ τὰς κρίσεις του. Ἄς πιστεύσωσιν ὅτι δὲν δεῖ

ναι μ' ἄλλον τρόπον γὰ τιμῶνται καὶ ν' ἀγαπῶνται εὐ-
 λικρινῶς ἀπὸ τῆν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, τῆς ὁποίας ἐξ ἐνά-
 γης εἶναι μέλη, καὶ μεταξὺ τῆς ὁποίας ζῶσι, παρ' ὅταν
 θείκωσιν εἰς τὰς πράξεις των καὶ εἰς τὰς μετὰ τῶν ὁμοίων
 των ἐπιχειρήσεις, διαγωγὴν δικαίαν καὶ ἄδολον. Δὲν δύναν-
 ται ν' ἀξιώθωσι τὴν δικαίαν καὶ ἀδιωροδόκητον ψῆφον τῆς
 γῆς, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀληθινῆς ὑπολήψεως τοῦ ὑγια-
 στάρου μέρους τῶν ἀνθρώπων, με καθάρων καὶ ἄδολον συν-
 εἶδωσιν, ἐὰν τὰ ἐπιχειρήματα καὶ αἱ πράξεις των γράφωται
 μετὰ τὸ αἶμα τῆς ἀθωότητος. Δὲν δύνανται ποτε γὰ ἐπιτύ-
 χωσι τὸ μόνον ἀναγκαῖον πρᾶγμα, ἐκ τοῦ ὁποίου πηγάζει ἡ
 καλὴ μαρτυρία τῶν ἐξωθεν καὶ τῆς συνειδήσεως.

29. Ἄς δεῖξωμεν ὅλοι τὴν διαγωγὴν μας συμφωνον μετὰ
 ἀρχὰς τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὥραία δὲ αὕτη καὶ θελητικὴ
 ἐρμονία θέλει εἶσθαι ἡ πηγὴ τῆς ἐπι γῆς εὐτυχίας μας, καὶ
 τῆς ἐν οὐρανοῖς μελλούσης μακαριότητος.

Ἄ Μ Ἡ Ν.

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.

ΕΞΕΦΟΝΗΘΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ ΝΑΘΝ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟ-
ΛΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ, ΤΗΝ ΤΡΙΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΩΝ
ΝΗΣΤΕΙΩΝ, 21 Μαρτίου 1837.

Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύ-
σονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ
παρέθωσιν. Μάρκ. ιψ. 31.

Ὅσον παρατηροῦμεν τὰς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, τόσον αἰσθάνομεθα εἰς τὴν ψυχὴν μας πλειοτέρας λύπας καὶ ἀδημονίας, βλέποντες καὶ ἀκούοντες καθημέραν ἀπάτης καὶ πονηρίας θεάματα καὶ ἀκούσματα. Ὅσον ὠφελοῦν τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ὅσον ἀναπτύσσουν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου· τόσον γίνονται ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ἠθικὴν του ἀποκατάστασιν. Ὅταν τινὰς παρατήρησῃ πόσα πάθη τρέφουν αἱ κοινωνίαι· πόσα ἀμαρτήματα γεννοῦν· πόσα σφάλματα καὶ ἐλαττώματα συγχωροῦν· καὶ πόσας ἀταξίας παραβλέπουν· ἀπορεῖ, Ἐποῦ δύναται νὰ εὔρεθῇ τίμιος ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται εἰς τὴν ψυχὴν του ἀγανάκτησιν; Ἐποῦ δύναται νὰ εὔρεθῇ φίλος τῆς ἀνθρωπότητος χωρὶς ν' ἀναστενάξῃ;

2. Ὅταν βλέπωμεν μὲ πόσῃ δολιότητι ζητοῦν τινὲς νὰ συγχέωσι τὸ καλὸν μὲ τὸ κακόν· τὴν ἀρετὴν μὲ τὴν κακίαν· τὰς εὐλογοφανεῖς γνώμας μὲ τὰς ὅσας καλύπτουν τὴν προ-

νηρίαν των τὰ σοφίσματα, τὰ ὅποια ἐφευρίσκουν, διὰ νὰ πιστευθῶσιν, ὅτι δὲν εἶναι κανὼν διαγωγῆς σταθερᾶς καὶ γενικῆς, ἀλλὰ τὸ πᾶν μεταβάλλεται ἀπὸ τὰς περιστάσεις καὶ τὸ συμφέρον· δὲν εἶναι θαυμαστὸν, ἔχν τὸ σέβας διὰ τὸ χρέος τῆς συνειδήσεως ἐξασθενῆται εἰς τὰς καρδίας ὄλων· ἔάν ἡ συνείδησις ἢ πλεον τρυφερά καὶ ὀξεία ἀμβλύνεται· ὅθεν κατανοῦν πολλακίς πολλοὶ ν' ἀμφιβάλλωσι περὶ τῆς βεβαιότητος αὐτῆς τῆς ἠθικῆς.

3. Μ' ὄλας δὲ τὰς πείρας τῆς ψευδοπαιδείας καὶ τῆς ἀπάτης, αἱ ὅποια ἀποπλανοῦν τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου μὲ δολιότητα, ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ μένει ἀμετάβλητος καὶ ἀμετακίνητος, ἐπιστηριζόμενος εἰς τὰς αἰωνίους τοῦ βάσεις. Μ' ὄλας τὰς ποικιλίας τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, ἡτις τὸν παρατηρεῖ, τὸν παραθαίνει, ἐνῶ τὸν βλέπει ἐπιπολάζοντα εἰς ἀπείρους δόξας, εἶναι ὁ αὐτὸς εἰς ὅλους τοὺς καιροὺς, εἰς ὅλους τοὺς τόπους, εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος· ὑψόνεται ὑπερῶν τῶν προσβολῶν τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς κακίας· τὸ αἰώνιον καὶ καθαρὸν φῶς τοῦ θεοῦ τούτου νόμου τοὺς κρίνει, τοὺς καταδικάζει, τοὺς κάμνει νὰ ἐντρέπωνται διὰ τὸ τὸλμημα τῆς παρανομίας των.

4. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸν ὅποιον ὁ οὐράνιος τοῦ Πατρὸς ἔπεμψεν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ κηρύξῃ ἐκ νέου τὸν θεῖον τοῦτον νόμον· ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅστις τὸν ἐφάνερωσε μ' ὄλην τὴν κυριότητα καὶ αὐτεξουσιότητά του, μᾶς κηρύττει ὅτι θέλει διασωθῆσθαι μ' ὄλας τὰς μεταβολὰς τῆς φύσεως· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν».

5. Ἄς ἐξηγήσωμεν τοὺς λόγους τούτους τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου, καὶ ἔς δεῖξωμεν τὸ ἀμετάβλητον τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ

ἀπὸ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς πηγὰς, ἀπὸ τὰς ὁποίας παγάζει, ἀπὸ τὴν ἔκτασιν τῶν διδασκαλιῶν τοῦ, καὶ ἀπὸ αὐτὰς τὰς παραβάσεις αὐτοῦ τοῦ θείου νόμου.

6. Ἰπέρτατε Κυβερνήτη τῶν νόμων μὲ τοὺς ὁποίους μᾶς κυβερνᾷς! Εντύπωσον εἰς τὴν ψυχὴν μας, ὅτι εἶναι αἰῶνιοι, ὡς σὺ εἶσαι αἰῶνιοι, δια νὰ μὴ προτιμῶμεν τοῦ κόσμου τὰ μάταια πράγματα καὶ τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ, ἀπὸ τῶν μόνων τῶντι ἀληθινὰ καὶ αἰῶνια.

7. Ἀπ' ἑλκὸς τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι υποκρύπτονται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἔρωσ τῆς ἡδονῆς καὶ ὁ φόβος τῆς λύπης ἀνακαλύπτονται πρῶτον. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι φέρουν ἐκ γενετῆς εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τὸ σπέρμα τῶν δύο τούτων αἰσθημάτων. Εἰς μέγα μέρος τῆς ζωῆς μας, ὅλοι μας οἱ στοχασμοί, ὅλοι μας αἱ φροντίδες, ὅλοι μας αἱ κινήσεις συντείνουσι σκεδὸν νὰ μᾶς προσενῶσιν ἡδονὰς, ἢ νὰ ζητῶσι ν' ἀπομακρύνωσι κατὰ πάντα ἀπὸ ἡμᾶς τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα μᾶς φασκερίζουν. Εἰς τὴν νηπιώδη μας κατάστασιν εὐρισκόμεθα ἐνασχολούμεθα εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς στιγμῆς, καὶ ἀεχόμεθα πάντοτε εὐχαρίστως τὰς πρώτας ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι προσβάλλουν εἰς τὴν ψυχὴν μας ὅσον δὲ φασκεριζόμεθα ἀπὸ τὴν πείραν, ὅσον ὁ κύκλος τῶν ἰδεῶν μας ἐκτείνεται, ὅσον σκεπτόμεθα περὶ πλεονέτερον ὑποκειμένων. Ζηγίζοντες δὲ τὰ ὀφελείας τῶν καὶ τὰς ἀτυχεῖαι τῶν, θυσιάζομεν τὸ ἐνεστὸς διὰ τὸ μᾶλλον μανθάνομεν νὰ ζητῶμεν τὰς εὐτυχίας μας μὲ τὴν στέρησιν ἄλλου τινός.

8. Εἶναι βέβαιον, ὅτι, ἴαν ἡ ἡδονὴ καὶ τὸ συμφέρον ἦσαν ὁ μόνος σκοπὸς τῶν δυνάμεων μας, ὁ μόνος κινήτων τῶν πράξεών μας, δὲν ἔθελεν ὑπάχεισθαι εἰς γάμους σταθεροῦς καὶ ἀμεταβλήτου. Ἐκὶ δὲν ἐγνωρίζομεν ἄλλου ἰδανίου.

παρά τὴν ἡδονὴν καὶ τὸ συμφέρον, ἡ θάσις τῆς ἠθικῆς μας ὑπάρξει· ἤθελεν εἶναι εὐκίνητος ὡς τὸ κῦμα, ἢ, νὰ εἶπω κατὰ λιον, ἡ ὑπαρξίς μας δὲν ἤθελεν ἔχειν διόλου θάσιν. Ἀπὸ τὰ τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἄλλο τόσο μεταβλητὸν καὶ τόσο παραστικόν, ὅσον ἡ ἡδονή· ὅ,τι ἀρέσκει τὸν ἕνα, δὲν ἀρέσκει τὸν ἄλλον· ὅ,τι μᾶς εὐχαριστεῖ σήμερον, δὲν μᾶς εὐχαριστεῖ αὔριον· τὸ πᾶν κρέμαται ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ὀργανισμοῦ μας, ἀπὸ τὴν ἔξιν τῶν συνηθειῶν μας, καὶ ἀπὸ τὴν στιγμήν τῶν περιστατικῶν. Εἶναι πάντῃ ἀδύνατον νὰ προσδιορίσωμεν τί εἶναι ὠφέλιμον ἢ βλαβερόν. Εἶναι μάλιστα δυσκολώτατον γενικῶς νὰ διακρίνωμεν τὸ ὠφέλιμον ἀπὸ τὸ βλαβερόν. Ὅλα τὰ πράγματα καθ' ἡμέραν δὲν μεταβάλλονται ἔμπροσθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας ἀπὸ τὴν μίξιν εἰς τὴν ἄλλην κατάστασιν; Ὅσα καθ' ἡμέραν σκεπτομέθα περὶ τῶν ὑποθέσεων μας, καὶ μ' ὅλας τὰς φρονίμους παρατηρήσεις ἀποφασίζομεν νὰ τ' ἀκολουθῶμεν, δεῖ φαίνονται ἐσφαλμένα ἀπὸ τὰς περιστάσεις, καὶ ἀπὸ τὰ συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε τὰ δικαιοῦν, καὶ ἄλλοτε τὰ καταδικάζουν; Ὅσον αἱ γνώσεις μας εἶναι μᾶλλον ἢ ἥττω ἐκτετατά, τόσο περισσότερο διακρίνομεν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα θεωροῦμεν ὡς ὠφέλιμα ἢ βλαπτικὰ, ὡς ὀδηγοῦμεθα ἀπὸ τὰς γνώσεις μας, ἀπὸ τὰ πάθη μας καὶ ἀπὸ τὰ περιστατικά. Νὰ διευθύνωμεν δὲ καὶ τὴν ἠθικὴν μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον, εἶναι τὸ αὐτὸ, νὰ ζητῶμεν τὴν ἰατρειὴν ἢ τὴν προφύλαξιν εἰς αὐτὰ τὰ πάθη· νὰ φαρμακῶμεν τὰς πηγὰς τῆς ζωῆς· ν' ἀρπάζωμεν ἀπὸ τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι μᾶς κυβερνοῦν, τὴν σταθερότητα, ἥτις τοὺς διακρίνει.

9. Ὅχι δὲν εἶναι οὕτως, ἀδελφοί μου *καθηκόστην α*

σθανόμεθα, ὅτι ὁ νόμος ὁ ἐξεργόμενος ἀπὸ τὸ βάθος τῆς
 ψυχῆς μας, διὰ νὰ μᾶς δικαιώσῃ ἢ νὰ μᾶς καταδικάσῃ, ἔχει
 ῥίζας βαθυτέρας καὶ ἀρχὴν ἀδιάφορον. Αἰσθανόμεθα συχνό-
 τατα, ὅτι κρινόντες μὲ ἡσυχον καὶ ἀφιλοκερδῆ τρόπον τὰς
 πράξεις τῶν ἄλλων καὶ τὰς ἰδικάς μας, γνωρίζομεν, ὅτι
 εἶναι ἓνας μόνος κανὼν· ὁ κανὼν δὲ οὗτος εἶναι πάντοτε ὁ
 αὐτός, διδάσκων νὰ προτιμῶμεν τὸ χρειώδες ἀπὸ τὸ ἀρεστόν,
 καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ὠφέλιμον. Ὁ θεὸς δὲ οὗτος νόμος
 ἀπαιτεῖ νὰ ἡμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τοῦ θυσιαζώμεν ὅλα τὰ
 ἀγαθὰ, καὶ ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας συνί-
 σταται ἡ εὐτυχία μας. Εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας, τὰ πλέον
 μυστικὰ, εἶναι γεγραμμένοι ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ παντοδυνα-
 μίου Θεοῦ, μὲ χαρακτῆρας ἀνεξαλείπτους, ἡ δικαιοσύνη καὶ
 ἀδικία. Ἐκεῖ εἶναι γεγραμμένα τὰ ὅρια τὰ ὁποῖα τὰς χωρί-
 ζουν, καὶ ἡ αἰώνιος γραμμὴ, ἡ χωρίζουσα τὴν μίαν ἀπὸ τὴν
 ἄλλην· αἴσθημα σταθερὸν γενικόν· ζωῆς καὶ ἀμετακίνη-
 τον. Μᾶς ἀναγγέλλει τὸ θεῖον τοῦτο ἐξεκόνισμα, σημεῖον
 τὰς πράξεις τὰς καλὰς καὶ τὰς κακὰς· ἐπιβάλλει τὴν ἀπόλυ-
 τον ἀνάγκην νὰ δεχώμεθα τὸ καλόν, καὶ νὰ καταδικάζωμεν
 τὸ κακόν εἰς τοὺς ὁμοίους μᾶς καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μας· βρα-
 βεύομεν μὲν τὸ πρῶτον μὲ ἐσωτερικὴν εὐχαρίστησιν· κατὰ
 δικάζομεν δὲ τὸ δεύτερον μὲ τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεως.

10. Ἡ συνείδησις, ἡ αὐτόματος αὐτῆ ἠθικὴ, ἀκατάληπτος,
 βεβαία, ἀναμάρτητος, δυνατωτέρα ὄλων τῶν σοφισμάτων,
 μὲ τὰ ὁποῖα ἠθέλησαν νὰ τὴν ἐξασθενήσωσιν, ἢ νὰ τὴν πνί-
 ξωσι, μᾶς παρουσιάζει τὸ χρέος μᾶς εἰς ὅλην του τὴν ἐκτασιν.
 Ἡ ψυχὴ συλλαμβάνει τὸ μυστικὸν τοῦτο αἴσθημα τῆς συνει-
 δήσεως εἰς τὴν στήμην, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ λογικὸν ἀνα-
 πτίσσεται τὸ αἴσθημα τοῦτο μεταβάλλεται εἰς ἰδὸν δῖον

κεκριμένην και καθαράν· ή ιδέα αύτη εις άρχήν βεβαίαν και άναμφισβήτητον· ή δέ άρχή αύτη εις νόμον ύπερτατον.

11. Η συνείδησις αύτη είναι ή φωνή του Θεού· τó βαθύ και σταθερόν τουτο αίσθημα είναι τó έργον του και τó όργανον, τó όποιον μεταχειρίζεται να διεγείρη εις την ψυχήν μας τó θέλημα του τó άγιον και ύπεράγιον· είναι ευαγγελιον γεγραμμένον εις την ψυχήν μας, προπορευόμενον άπ' εκείνο του Ιησού Χριστού, αναπτύξαντος και εξηγήσαντος τó πρώτον τó ήθικόν τουτο λογικόν, τó όποιον έχομεν, είναι άπόρρητα τού αιωνίου λογικού· άκτις τής θεότητος· ή μάλλον άθάνατος άντανέκλασις τού πρώτου τύπου φωτός· κατά ταύτην δέ την έννοσιαν ό Θεός έκαμε τόν άνθρωπον κατά την εικόνα του.

12. Ο νόμος του Θεού λοιπόν είναι άμετάβλητος, επειδή πληάζει άπό την προσκυνητήν του Θεού ούσιαν. Αυτός μόνος ό Θεός ήδύνατο να έντυπώσῃ εις αυτόν τó άμετακίνητον εις τας αποφάσεις τής συνείδησεως και τού λογικού τού ανθρώπου, ύποκειμένου εις πάντοτινας μεταβολάς· ό άνθρωπος μεταβάλλει άκαταπαύστως μορφάς, χρώματα, κινήσεις και πάθη· εύρίσκειται εις αστασίαν· βεβαιον δέ έχει την άδελαιότητα· ό Θεός μόνος δύναται να έργάζεται τó θαύμα τουτο, να καταβιάσῃ εις τόν έργανισμένον πληρόν των σωματών μας άρχήν σταθεράν και μόνιμον· να άνάπτη εις αυτόν τó μυστηριώδες εκείνο φώς, τó φωτίζον πάντα άνθρωπον έρχόμενον εις τόν κόσμον.

13. Ούτω δέν δυνάμεθα να κρίνωμεν περί του ανθρώπου, χωρίς να ένώσωμεν μ' αυτόν την ιδεαν τής αιωνιότητος· Είναι δυνατόν να πιστεύσωμεν, ότι δέν χρεωστούμεν να λατρεύωμεν την δικαιοσύνην και να μη σεβώμεθα τὰ δίκαια

τῶν ἄλλων ἀνθρώπων; ὅταν βλέπωμεν, ὅτι εἶναι καὶ ἄλλὰ ὄντα διάφορα ἀπὸ ἡμᾶς αὐτοῦ, ἔχοντα τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ταῦτα δὲν ὑπόκεινται εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑποκείμεθα καὶ ἡμεῖς;

14. Νόμιε ἅγιε καὶ ἀμετακίνητε, ὄργανον τοῦ Θεοῦ, εἶσαι αἰώνιος, ὡς αὐτὸς ὁ Θεός. Συνήργησας εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ παντός· εἶσαι ἡ κυβερνήσα τοῦ πᾶν ἀρχὴ καὶ ὁ μόνος σκοπός· εἶσαι γεγραμμένος εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ θεμελιωμένος ἐπὶ τῆς πέτρας τῶν αἰώνων· ὁ οὐρανός καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ θέλει διαλύσειν τὰς φθαρτάς των μορφῶν, καὶ τὰς ἐνδύσειν νέας διὰ νὰ τὰς μεταβάλῃ ἐκ νέου. Σὺ δὲ μόνος, ξένος ἀπὸ τὸν αἰώνιον κύκλον τῆς ἀπειστοῦ μεταβολῆς, δὲν θέλεις παρελθεῖν ποτὲ, θέλεις εἶσθαι πάντοτε ὁ αὐτός, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι.

15. Ὁ αἰώνιος, ἀδελφοί, τὸν ἐδημιούργησεν ἐξ ἀρχῆς, πρὶν ἀκόμη δημιουργήσῃ κανὲν ἀπὸ τὰ ἔργα του· τὸν ἐκτίρηξε βραχίλια ἅλης τῆς φρονήσεως καὶ τῆς σοφίας· τὸν παρήξεν πρὶν νὰ δημιουργήσῃ τὴν γῆν, πρὶν νὰ στήσῃ τὰ ὄρη εἰς τὰς βάσεις των, καὶ πρὶν νὰ στολίσῃ μὲ ἀνθρα τὰς πεδιάδας· ὅταν ἐδημιούργει τοὺς οὐρανοὺς· ὅταν διήρχετο τοὺς κύκλους, τοὺς ὁποίους καταγράφουν τὰ οὐράνια σώματα· ὅταν διέθετε τὰ ὄρια τῆς θαλάσσης· ἔτα· ἐτελείωνε τὴν σφαῖραν τῆς κινήσεως τῶν λογικῶν καὶ ἐλευθέρων ὄντων, ἦτο μετ' αὐτοῦ, καὶ προέδρευεν εἰς τὴν τάξιν καὶ ἀρμονίαν τοῦ παντός.

16. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμετάβλητος, ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀρχῶν του· εἶναι δὲ καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῆς διδασκαλίας του, ἥτις ἐναγκαλίζεται ὅλους τοὺς αἰῶνας, ὅλους τοὺς τόπους, ὅλας τὰς καταστάσεις τῆς ζωῆς, ὅλους

τοὺς ἀνθρώπους πάσης τάξεως καὶ πάσης καταστάσεως. Ἐάν ὁ νόμος τοῦ θεοῦ ἐδέχετο ἐξαίρεσεις, ἐφοβείτο τὸν χρόνον, τοὺς ἀνθρώπους, τὰς δυσκόλους περιστάσεις τὸ φαινόμενον καὶ λεγόμενον ἀγαλλοιώτον του ἦθελεν εἶσθαι μάταιον καὶ φανταστικόν.

17. Πᾶσα ἡλικία τοῦ κόσμου μᾶς παρουσιάζει νέα ἦθη. Πᾶσα γενεὰ ἔχει μεταβολάς, συνθηκῆς, κακίας καὶ ἀρετῆς, αἱ ὁποῖαι τὴν διακρίνουν ἀπὸ τὰς ἄλλας· τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς πᾶσαν περίωδον τῆς ἱστορίας του προσφέρει φυσιογνωμίαν διάφορον· οἱ δὲ ἠθικοὶ νόμοι ἄρα γε χρεωστοῦν νὰ μεταλλάττωσιν αὐτῶ μορφῆς καὶ νὰ πιάσῃσι τοιαύτας μεταβολάς; Δύστηροὶ καὶ ἀπλοὶ ἦσαν εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ κόσμου· ἄλλ' ἄρα γε δύνανται νὰ μεταβάλλωνται σήμερον, ὅτε αἱ πρόοδοι τοῦ πολιτισμοῦ μετέβαλαν τὴν καλαιαν ἀπλότητα; Γνωρίζω, ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν λάμπει πάντοτε μὲ τὴν αὐτὴν λαμπρότητα εἰς τὸν κόσμον ἐξέσω, ὅτι ἡ κακία ὀδεύει πολλάκις μὲ κεφαλὴν ὑψωμένην· αἱ κοινωνικαὶ σχέσεις ποικυπλασιαζόμεναι, ὅσον ὁ πολιτισμὸς αὐξάνει, δὲν ἐρχομύζουσι τὰς βάσεις τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγαθοεργίας εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀνθρώπων· πλὴν ἡ μεγαλητέρα ἢ ἡ μικροτέρα ἐφαρμογὴ τοῦ κανόνος, οὔτε προσθέτει, οὔτ' ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν βεβαίότητα τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Εἶναι πάντοτε ὁ αὐτὸς, καὶ ὅταν συνομιλῇ μὲ τὰς περιορισμένας οἰκογενεῖας τῶν πατριαρχῶν, καὶ ὅταν ἔναι ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν μεγάλων πόλεων· ὅταν κατοικῇ παρὰ τὴν ἀρὺν τῆς Μαιβρῆ, ὅπου ὁ Ἄβραμ ἐχοδόμησε θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ (1), ἢ προεδρεύει εἰς τὰ τείχη τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὅταν ῥίψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας εἰς τοὺς περασμένους αἰῶνας,

καὶ ἀνεγείρωμεν τὰς συμφορὰς καὶ τὰς πράξεις τῶν περα-
 σμένων γενεῶν, πρὸς διδασκαλίαν καὶ ἐδῆγίαν μας, τοὺς
 κρίνομεν μὲ τὸν αὐτὸν κανόνα, μὲ τὸν ἄπλῶν κρίνομεν τοὺς
 συγχρόνους μας: Ἄνυπόκριτος, χρηστότης, ἔντιμος ἀφιλοκέρ-
 δεια, δικαιοσύνη, εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας δὲν ἐτιμήθησαν
 πάντοτε; Ἡ αὐτοφιλαυτία, ἡ ἀπιστία, τὸ φεῦδος, ἡ
 ἀδικία θεωροῦνται καὶ ἐθεωρήθησαν πάντοτε, παντοῦ, καὶ
 εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, ὡς ἁμαρτήματα ἀποδοκιμασιμὰ.

18. Δυνάμεθα δὲ νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ βασίλειον τοῦ
 νόμου τοῦ Θεοῦ μίαν ἡμέραν θελεῖ ἀνατραπῆν, καὶ κανεὶς δὲν
 αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἦναι δίκαιος, κλλ' εἰς τὸν κό-
 σμον οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ζῶσι χωρὶς συνείδησιν, καὶ χω-
 ρὶς ἠθικὴν.

19. Εἶναι βέβαιον, ἀδελφοί μοι, ὅτι τὸ πᾶν ὑπόκειται εἰς
 γένεσιν καὶ φθορὰν ἀκαταπαυστὴν τὸ πᾶν λάμπει μὲν, ἀλ-
 λά θέλει σβεσθῆν τὰ βασίλεια γενῶνται, ὑφύονται, κλίνου-
 νται καὶ πίπτουσι ὅλαι αἱ γενεαὶ χάνονται εἰς τὴν ἄπειρον θάλασ-
 σαν τῶν αἰώνων, ὡς οἱ ποταμοὶ γίνονται ἀφαντοὶ εἰς τὰ
 βάθη τῶν θαλασσῶν αἱ τέχαι καὶ αἱ ἐπιστήμαι περιπλα-
 νῶνται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐδὼ τὸ φῶς διαδέχεται
 τὸ σκότος· ἐκεῖ τὸ σκότος λαμβάνει τόπον φωτός· ὀδεύομεν
 εἰς τὰ ἔρεβια τῶν αἰώνων, διαδεχομένων τὸν ἰδικὸν μας
 τὰ τέκνα μας θέλουσι πέσειν ἐπάνω εἰς τὴν κόριν τῶν λει-
 φάνων μας. Εἰς τὸ μέσον δὲ τῆς γενικῆς ταύτης μεταβολῆς,
 μόνος ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ μένει ἀμετάτρεπτος καὶ ἀναλλοί-
 ωτος τοιοῦτον τὸν ἔδειξεν ἐκάνω εἰς τὸ ὄρος Σινᾶ μὲ κε-
 ραυνοῦς καὶ ἀστραπὰς ὁ Αἰώνιος τοιοῦτον ἐπάνω εἰς τὸ
 Θαβώριον ὄρος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς μὲ πρόσωπον λάμπον ὡς ὁ
 ἥλιος, καὶ μὲ ἱμάτια λευκὰ, ὡς τὸ φῶς τοιοῦτον τὸν βλέ-

πομεν ἀκόμη καὶ σήμερον· «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν».

20. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν παρέρχεται ποτέ· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν κάμνει καμμίαν διάκρισιν μεταξύ πλουσίων καὶ πτωχῶν, βασιλέων καὶ ὑπηκόων, κυρίων καὶ δούλων ἀπ' ὅλους ἀπαιτεῖ τὸ αὐτὸ σέβας καὶ τὴν αὐτὴν ὑποταγὴν οὕτω τὸν βλέπομεν εἰς τὰς Θείας Γραφάς. Ὁ Νάθαν προσωποδέρνει τὸν βασιλέα Δαβὶδ διὰ τὰ ἀμαρτήματα, ὡς τὰ ὑποῖα τὸν ἔρριψε τὸ ἀσυγχώρητον πάθος του (1). Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς καταδικάζει μὲ μέγα θάρρος τὰ ἀσυγχώρητα ἀμαρτήματα τοῦ Ἡρώδου (2). ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διηγᾷρε τὴν συνειδήσιν Φήλικος τοῦ ἡγεμόνος, συνομιλῶν μὲ αὐτὸν περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς μελλούσης κρῆσεως [3].

21. Ὅλοι δὲ ὑποκείμεθα εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ ὅλοι χρεωστοῦμεν νὰ φυλάττωμεν ἐξίσου τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀγαθοεργίαν πρὸς τοὺς ὁμοίους μας· ὅλοι ἔχομεν χρεὴ ἱερά, καὶ δικαιώματα ἐξίσου ἱερά, ἐπαναπαυόμενα εἰς τὰ χρεὴ μας ἢ ἰσότης αὕτη εἶναι μόνη πραγματικὴ μόνη αὕτη βεβαιώνει τὴν ἐλευθερίαν ὅλων, ἐπισφραγίζουσα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ καθενὸς μὲ θρία αἰώνια ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν».

22. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμετάτρεπτος, εἰς ὃ,τι παρραγγέλλει, ἢ ἐμποδίζει τὰ ἔθνη· καθὼς ὅ,τι παρραγγέλλει ἢ ἐμποδίζει τοὺς μερικὸς ἀνθρώπους. Ματαίως οἱ συμβούλοι τῶν τυράννων διῆσχυρίζομενοι πιστεύουν, ἢ ὑποκρίνονται,

(1) Βασιλειῶν β'. 12.

(2) Ματθ. κ'. 18.

(3) Πράξ. κδ'. 25.

ἔτι πιστεύουν, ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν ἐγίνε διὰ νὰ κνω-
 τίη τὰς πολιτείας καὶ νὰ κυβερνᾷ τοὺς θρόνους τῶν βασι-
 λέων. Λέγουν ὅτι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ ἐφορεῖ τὰς μερικὰς
 τῶν ἀνθρώπων σχέσεις· οἱ ἄνθρωποι οὗτοι κατὰ τὸ φαινό-
 μενον εἶναι πολλὰ βαθεῖς, πραγματικῶς δὲ εἶναι ἐπιπόλαιοι
 καὶ ἄδικοι· κατὰ τὸ φαινόμενον φλέγονται ἀπὸ τὴν ἀγάπην
 διὰ τὸ συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος, πραγματικῶς δὲ φρον-
 τίζουν μόνον διὰ τὸ ἴδιον συμφέρον. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ διερ-
 χόμενος τὸ σκότος δὲν χάνει τίποτε ἀπὸ τὴν δυνάμιν του·
 τιμωρεῖ ταχέως ἢ ἀργὰ πᾶς καταχρῆσεις τῶν δυνατῶν·
 κεραυνώνει τοὺς μεγάλους, οἵτινες μὲ τὰ τυραννικὰ των θε-
 λήματα καὶ καμώματα ἀντιβαίνουν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,
 τοῦ ὁποίου εἶναι ὄργανα ἐπὶ τῆς γῆς· κεραυνώνει δὲ καὶ
 τοὺς λαοὺς, ἀρνούμενους τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποταγῆς, ὡς
 τιμωρεῖ καὶ τοὺς ἡγεμόνας, ἀρνούμενους τὰ ὅρια τῆς ἐξου-
 σίας των· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, ὅστις δὲν παρέρχεται, μένει
 διὰ νὰ κρίνῃ τοὺς βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν καὶ τὰ ἔθνη αὐτὰ·
 ἐγείρει δὲ εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως κριτήριον ἀπροσω-
 πόληπτον, τοῦ ὁποίου αὐτὸς ὁ Θεὸς θέλει ἐπικυρῶσαι τὰς
 κρίσεις.

23. Ἐὰν ἡμεῖς ὄντα ἀπλῶς λογικὰ, ἠθέλαμεν εἰσθαι καὶ
 ἀμετασάλευτοι ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ὅστις εἶναι ἀναλ-
 λοίωτος εἰς τὰ χρέη, τὰ ὁποῖα μᾶς προστάττει· ὁμοῦ ὁμοῦ
 μὲ τὸ νοητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς ἐλάβομεν ἀπὸ τὸν Διμι-
 ουργὸν καὶ τὸ αἰσθητικὸν, μητέρα πλήθους ἀμαρτημάτων,
 τὰ ὁποῖα ὑψονόμενα εἰς μέγαν βαθμὴν γίνονται ἄπειρα πάθη,
 ἐκ τῶν ὁποίων γεννῶνται οἱ μέγιστοι ἐχθροὶ τοῦ ἡθικοῦ χρέ-
 ος μας. Ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν δύο ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι μᾶς
 δαιμονοῦν, γεννᾶται ἡ ἀρετὴ, δηλαδὴ ἡ ἐξίς νὰ πολεμῶμεν

καὶ τὴν συνείδησιν τὰς ἀδικίας, τὰς ἀρπαγὰς, τὰς κλοπὰς, καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ ἁμαρτήματα.

24. Ἐνῶ δὲ πράττομεν τὸ κακὸν, αἰσθανόμεθα, ὅτι δὴν εἴμεθα ὅ,τι ἐπρέπε νὰ ἤμεθα. Ζητοῦμεν ὅ ἀποκοιμίσωμεν τὴν συνείδησίν μας· ἡ βία δὲ αὕτη, τὴν ὁποίαν πάσχει ἡ συνείδησις, μᾶς ἀναγγέλλει, ὅτι ἀναγινώσκωμεν ἐσωτερικῶς ὅτι μᾶς τύπτει ἡ συνείδησις διὰ τὰς ἀδικίας, τὰς ὁποίας ἐπράξαμεν· ἴσως δὲ καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι θέλομεν λησμονήσῃ τὴν ἁμαρτίαν, ἀφοῦ ἅπαρ τὴν πράξωμεν. Εἴμεθα δὲ ἀρκετὰ ἀναίσθητοι, εἰάν ἀγνώσκωμεν, ὅτι εἶναι τῆς συνείδησεως, ἡ ἀρκετὰ τυφλοὶ, νὰ μὴ βλέπωμεν τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων· τὸ αἶσθημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀκόλουθεῖ πάντοτε τὴν ἀταξίαν, ἐσωτερικῶς μᾶς ἐγκρατεῖ, ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος μᾶς ἐπαινεῖ· μᾶς βραβεύει ἐσωτερικῶς, ἐνῶ ἀνταμοιβαὶ κοσμικαὶ ἔρχονται νὰ μᾶς βραβεύσωσι τὸ αἶσθημα τοῦτο τρέφει εἰς τὴν φυγὴν μας εἰς τὴν βαθεῖαν. Δυνάμεθα νὰ τὸ ἀδυνατίσωμεν, ὅχι δὲ καὶ νὰ τὸ ἐξηράνωμεν. Ἐάν ἤμεθα ἔνοχοι τινὸς ἁμαρτήματος, ἢ κυριευμένοι ἀπὸ κανὲν πάθος μισητὸν, φέρομεν πάντοτε μεθ' ἡμῶν τὸ βῆρος τῆς παραβάσεως, ταραττόμενοι ἀπὸ φροντίδας πάντοτινὰς. Δὲν θέλουσι παρέρχεσθαι χωρὶς λύπην αἱ μαρτυρίαι τῶν σφαλμάτων μας· ὁ χρόνος, ὁ τόπος, αἱ πᾶμπολλαι περιστάσεις τῶν πράξεών μας, ἀνακαλοῦν τὰ ἁμαρτημά μας· ἐπειδὴ ἡ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· ὁ δὲ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν παρέρχεται.

25. Ἐάν λάθωμεν τὴν ἐξὶν εἰς κανὲν ἁμαρτήμα· εἰάν τὰ ἔργα μας εἶναι ζημιώδη εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· εἰάν ἀδικῶμεν τὰ ὄρφανὰ· εἰάν δοῦμεν τοὺς ἀδυνάτους καὶ πτωχοὺς· εἰάν ἀρπάξωμεν τὸ ψωμίον ἀπὸ τὸ στόμα των· καὶ τὸ χεῖμα

στον, πιπιλίζωμεν, ὡς ἀδελφαι, τὸ αἷμά των, κ' ἔπειτα
 ζητῶμεν ν' ἀποβάλωμεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας τὴν τύψιν τῆς
 συνειδήσεως, ἢ φαρμακεύωμεν αὐτὰς τὰς πιγὰς τῆς ἠθικῆς
 ζωῆς, ἅς ἐνθυμώμεθα ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται,
 ὁ δὲ νόμος τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ποτὲ δὲν παρερχεται.
 Ἡ φαινομένη γαλήνη τῆς ψυχῆς εἶναι ἐφήμερος· ἡ δυστυ-
 χία, ἡ ἀρρώστια, ἡ πλησίασις τοῦ θανάτου ταραττοῦν τὴν
 φαινομένην ταύτην γαλήνην τῆς ψυχῆς, καὶ ἐμψυχόουν ἐν-
 τὸς ἡμῶν τὴν σκώληκα, ὅστις τύπτει τὴν συνείδησιν· ὅλας
 ταύτας τὰς ἀμαρτίας βλέποντες ἐντὸς ἡμῶν θέλομεν λέγειν,
 ὡς οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωσήφ, « ἐν ἀμαρτίαις ἐσμέν περὶ τοῦ
 ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ ἐνεκεν τούτου ἐπῆλθεν ἐφ' ἡ-
 μᾶς ἡ θλίψις αὕτη » (1).

26. Συνειδήσις! συνειδήσις! ἀθάνατε καὶ οὐράνιε φωνῇ,
 δύναμις ἄγνωστος, ἀλλὰ θεῖα καὶ ἀναλλοίωτος, δὲν πᾶνεις
 νὰ μαρτυρῆς με τὴν ἀναμάρτητόν σου γλῶσσαν· τὸ ἀναλ-
 λοίωτον τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ· Σὺ κατατυρανεῖς αἰωνίως τὴν
 κακίαν, καὶ ἀντιβραβεύεις αἰωνίως τὴν ἀρετὴν. Εἰς τὸ σκό-
 τος, ὅταν πλανώμεθα, σὺ εἶσαι ὁ μόνος ἡμῶν φανὸς· ἄλ-
 λοτε μὲν ἀρεστός, ἄλλοτε δὲ ὀχληρὸς, πάντοτε δὲ εὐεργε-
 τικὸς καὶ σωτήριος· μᾶς δεικνύεις τὴν ἀληθῆ ὁδὸν τῆς σω-
 τηρίας εἰς τὰ μέσον τῆς θαλάσσης τῶν ἀνθρωπίνων φρονη-
 μάτων, ὅπου δὲν εἶναι τίποτε σταθερὸν, τίποτε βέβαιον,
 τίποτε ἀναλλοίωτον. Νόμο τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶσαι τὸ μόνον
 ἐπιστήριγμα, ὅπου δυνάμεθα νὰ ἐπαναπαυώμεθα με πίστιν.
 Σὺ ὑψόνεσαι σεμνοπρεπέστατα καὶ σταθερώτατα ὡς βρά-
 χας ἀκλόνητος. Ὅταν ἡ εὐσέβεια ζυσπασμένη ἀπὸ τὴν δια-

(1) Γενεσ. μβ' 21.

φθόρον τῶν ἡθῶν καὶ ἀπὸ τὴν κακοήθειαν, φρίττει ἀκούου-
 σα, ὅτι αἱ ἀταξίαι προχωροῦν ἀξάνουσαι καὶ ποικιλοῦ-
 σαι γενικῶν ἀρρακισμῶν τοῦ ἀνθρώπινου γένους, εὐτυχῆς, ὅσι;
 μὲ ἐντελῆ πεποιθήσιν δύναται νὰ εἴπῃ, «Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ
 δὲν παρέργεται.», Ὁ ὑπέροχος Δημιουργὸς τοῦ παντός, ὅσι;
 ἐσημείωτεν ἀνεξάλεπτα ὅσια εἰ, τὰ διάφορα ὄνια, καὶ ἔση-
 σε τὴν ἄμμον προπόγγων εἰς τὰ κύματα τῆς θαλάσσης,
 εἶπεν εἰ, τὰ πλάθῃ θέτετε πολεμεῖν τὴν συνείδησιν, ἀλλὰ
 δὲν θέτετε τὴν καταβάλλειν· θέτετε ὑπάγειν ἕως ἐκεῖ, καὶ
 λιουκάνειν τὰ αἰώνια ὄρια μετὰ τοῦς τεθλωμένους σαυτῶν ἄφρονες,
 ἀλλὰ δὲν δυναθεὶ νὰ τὴν ὑπερβῆτε. Ἐνταυθα συντριβή-
 σονται τὰ κύματα τῶν παθῶν· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ δὲν πασερ-
 χεται. Ἀπὸ τὰ κρημνιζόμενα ἐρείπια τῶν αἰώνων ἐξέρχεται
 καθαρὸς καὶ ἀφθαρτος· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ θέλει ἐνθροισθῆν
 ὁμοῦ μὲ τὸν Θεὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ κόσμου διὰ νὰ κρίνῃ
 τοὺς ἀνθρώπους· θέλει εἶσθαι ὁμοῦ συγκατάθεσις καὶ φιαν-
 θρωπία διὰ τῆς εὐσπλαχνικῆς τοῦ οὐρανοῦ πετρῆς καὶ διὰ
 τῆς μετανοίας τῶν τέκνων του· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ θέλει
 συντροφεύσειν τὸς ἀνθρώπους εἰς τὴν κοταικίαν τῆς δόξης,
 καὶ θέλει εἶσθαι ἡ ἀρχὴ τῆς αἰώνιου εὐδαιμονίας καὶ μακα-
 ριότητος. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

ΕΞΕΦΩΝΗΘΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΜΑΣΣΑΛΙΑ ΝΑΟΝ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟ-
ΔΙΚΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ, ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΩΝ ΒΑΙΩΝ,

11 Ἀπριλίου, 1837.

Πῶς ἄσσομεν τὴν ἑθὴν Κυρίου
ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας; Ψαλμ. ρλς'. 4.

1 Εἰς τοὺς περασμένους αἰῶνας, ἄνθρωποι τινὲς μὲ ἐπιπόλαιον κρίσιν πραγμάτων κατηγορήσαν τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, λέγοντες, ὅτι ἀδυνατίζει τὰς κοινωνικὰς σχέσεις, ὡς διδάσκουσα τὴν ἀπάνησιν τοῦ κόσμου. Ἐνύμισαν, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς γίνεται ἐναντίος εἰς τὴν πρόοδον τῆς κοινωνικῆς εὐτυχίας, εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, καὶ εἰς τῶν ὠραίων τεχνῶν τὴν καλλιέργειαν.

2 Ἡ κατηγορία αὕτη ἐγεννήθη εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους χρόνους, ὅτε ἡ ἀμάθεια ἐξήγει τὰς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου μόνον κατὰ τὸ γράμμα, ὅτε ὁ ἄλογος ἐνθουσιασμὸς ἀπεχώριζε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, καὶ μὲ πρόσφασιν, ὅτι τὸν καθιέρωνεν εἰς τὸν Θεόν, τὸν ἀπεχώριζεν ἀπὸ τὰ χρέη τῆς πατρίδος καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, καὶ τὸν ἀφιέρωνεν εἰς τὴν ἀκαμωσίαν. Χάρις εἰς τὸ ρῶς τοῦ λογικοῦ! Οἱ αἰῶνες ἐκεῖνοι τοῦ σκοτούς παρηλλήλουν ἡ θρησκεία δὲν θέλει φαίνεσθαι εἰς τὸ ἐξῆς ὁ ἐπίθετος

τοῦ πατριωτισμοῦ, παρὰ μόνον εἰς ψυχὰς ἀδυνάτους καὶ προληπτικὰς. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν εἶναι σύστημα ἰδεῶν ἀλίγων καὶ μικροπρεπῶν πράξεων. Εἶναι διδασκαλία ἀπλουστάτη, σεμνοτάτη καὶ ὑψηλοτάτη. Ἐπιστηρίζεται εἰς τὰς μεγάλας ἰδέας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀθανασίας. Παραγγέλλει τὴν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀγάπην, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ τὴν ἀδελφικὴν ἰσότητα

3 Σήμερον ἡ Ἑλληνικὴ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς εἶναι τρόπον τινα φιλωμένοι. Μὴν δὲ ἡ οὐράνιος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλία, συντροφευμένη μὲ τὰς ἐπὶ τῆς γῆς δικαίας καὶ ἀρετοὺς πράξεις καὶ τὴν ἄδολον συνείδησιν, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἐν οὐρανοῖς πολίτευμα, ὅταν σπουδάζωμεν καὶ πολιτευώμεθα πρῶτον εὐνόμως καὶ δικαίως ἐδῶ κάτω εἰς τὴν γῆν [1]. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ διδαχὴ τοῦ Εὐαγγελίου δὲν εἶναι πράγματα διάφορα. Ἐὰν γάρ τοῦ καλοῦ πολίτου εἶναι τὰ αὐτὰ καὶ τοῦ Χριστιανοῦ. Ἀγάπη εἰλικρινὴς, ἀκατάπαυστος καὶ ἀφιλοκερδὴς διὰ τὴν ἐπίγειόν μας πατρίδα εἶναι ἡ εὐθεῖα ὁδὸς διὰ τὴν ἐν οὐρανοῖς μέλλουσάν μας ἀποκατάστασιν.

4 Ἀλλ', ἀδελφοί μου, ἐὰν ἐν γένει ᾗναι γνωστὸν, ὅτι ἡ θρησκεία ἐνισχύει τὸν πατριωτισμὸν καὶ τοῦ προσφέρει βοήθημα ἀπειρα, δὲν εἶναι δὲ ἐξίσου γνωστὸν, ὅτι ἔχομεν ἰδέας ἐσφαλμένας περὶ τοῦ εὐγενοῦς καὶ γενναίου τούτου αἰσθήματος τῆς ψυχῆς, ὡς πρὸς τὰς ἀρχάς του, καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά του.

5 Σήμερον, ὅτε τὰ ἱερά μας χρέη ἐνδύονται τὰ ἀληθῆ καὶ περικαλλῆ ἐνδύματα τῆς ἀγάπης τῆς πατρίδος σή-

1) Ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔργα ἔχη, νεκρὰ ἐστὶν καθ' ἑαυτήν. Ἰακωβ. κεφ. β. 17

μερον, ὅτε πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ἱεροῦ τούτου οὐράτου χρε-
 ωτούμεν ν' ἀποβάλωμεν ὅλα τὰ περιττά νὰ καλύπτομεν
 ὅλας τὰς ἀτάξιας ν' ἀφιρονώμεθα ὅλως διόλου εἰς τὴν γῆν
 τῆς γεννήσεώς μας σήμερον, ὅτε ὁ μεγαλειότατος Βασιλεὺς
 τῆς Ἑλλάδος ΟΘΩΝ Πρῶτος, ἐνδοδυμένος τὸ ἔφρουδ' τοῦ
 χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἑλληνικὴν Ἐποποιίαν, ἔγει εἰς μὲν
 τὴν θεόστεπτόν του κυρυφὴν τὸν τῆς δόξης στέφανον, μὲ
 τὸν ὄπιον τὸν τιμᾶ ἡ πατρίς καὶ μητρίς ἡμῶν Ἑλλάς· εἰς
 δὲ τὴν ἰσχυρὰν αὐτοῦ δεξιὰν τὴν τῆς δικαιοσύνης σκήπτρον,
 διὰ νὰ πλαισίωσιν τὸν ἑλληνικὸν λαὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εὐσε-
 θείας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς εὐνομίας· σήμερον, λέγει,
 ὅτε πρῶταικι λόγος περὶ τῶν ἀληθινῶν συμπεριόντων τῆς
 πατρίδος, δὲν ἤμελλεν εἶναι ἴσως ἀνάμυστος ν' ἀντιλήσω-
 μεν τὴν ἀληθῆ ἀγάπην τῆς πατρίδος ἀπὸ τὰς πηγῆς, ὅθεν
 πηγάζει, καὶ ἀπὸ τῶν κερπυλῶν, τοῦ ὁποίου παράγει.

6 Ἡ φύσις εἶστε στενωπώταται σχέσεις μεταξύ τῶν αἰ-
 σθητικῶν ὄντων καὶ τῆς γῆς, ἥτις τὰ γεννᾷ μεταξύ τοῦ
 αἴρος, ὅστις τὰ περικυκλῶν καὶ μεταξύ τοῦ ἡλίου, ὅστις
 τὰ φωτίζει καὶ τὰ θερμαίνει. Ἡ δυνάμις των καὶ ἡ υγεία
 των κρέμονται ἀπὸ τὴν γῆν, ἥτις τὰ παράγει· μεταφερόμε-
 να δὲ εἰς ἀλίεχτα διάφορα, σχηματίζονται, ἢ μέ-
 νουν ἀκαρπια. Ζῶα γεννημένα ὑπὸ θερμὴν ἀτμοσφαιρῶν, καὶ
 μεταβαίνοντα εἰς ψυχρὰν, χάνουν πάραυτα τὴν ζωηρότητά
 τω, καὶ δεικνύουσι μὲ τὴν βραδείαν των κίνησιν, ὅτι πο-
 θοὺν τὴν πρώτην των κατοικίαν. Φυτὰ ἀφίοντα τὸ ἔδαφος,
 εἰς τὸ ὅποιον ἐβλάστησαν ἐκ φύσεως, ἐξασθενοῦν, διαχέουσι
 εὐώδεις ὀλιγώτερον ἡδὺ, καὶ φαίνονται, ὅτι ἀναστενάζουσι
 τρώπαν τινα, ἀφ' οὗ χάσωσι τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς των.

7 Εάν ὁ ἄνθρωπος ἐναλλάττει μὲ πλειοτέραν εὐκολίαν τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του, μ' ὄλον τοῦτο καὶ αὐτὸς εἶναι ὑποκείμενος εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιβροχὴν. Προσκολλᾶται μὲ ἐσωτερικὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς του εἰς τὴν ἐπαρχίον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπέρασε τὴν νηπιότητά του. Ἡ φαντασία ἐνόει εἰς τὴν ψυχὴν του, διὰ τινος μαγικοῦ δεσμοῦ, τὰς ἰδέας του, τὰ πάθη του, τὰ πρῶτα αἰσθήματα τῆς ζωῆς του, μὲ τοὺς τύπους, οἵτινες τὰ παρήξαν, ἢ ὑπῆρξαν οἱ μάρτυρες αὐτῶν· τὰ δὲ εἰ σφιγκτὰ ὁμοῦ, τὰ μορφῶναι ὡς ἐν σῶμα, τὸ ὁποῖον συγγενᾶσαι ὁμοῦ μὲ αὐτόν.

8 Καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς φαντάζεται τὰ διάφορα μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἔπαιζεν εἰς τὴν νεαρόν του ἡλικίαν· τὰ πρῶτα ὑποκείμενα τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ἐκίνησαν τὸν θαυμασμόν του τὸν ναόν, εἰς τὴν ὁποίον ἐλάτρευσε πρῶτην φορὴν τὴν Κύριον καὶ Θεόν του· τὰ ἄνθη, τὰ δάση, τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν τὸ θέατρον τῶν διασκεδάσεών του, τὰ ὑποκείμενα τῶν σκέψεών του, τὰ πρῶτα αἰσθήματα τῆς λύπης καὶ τῆς χαρᾶς του. Οὕτως ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος εἶναι αἰσθημα ὄχι μόνον γενικόν, ἀλλὰ καὶ φυσικόν· ὁ δεσμὸς ἅμως οὕτως εἶναι ἀθόρητος, καὶ φυσικὸς αὐτοματισμὸς. Ἦμετε δὲ εἶσθαι δι' ἴλου ἀνάμοστον, νὰ ὀνομάσωμεν τοῦτο ἀγάπην τῆς πατρίδος.

9 Ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος, ἀδελφοὶ, γεννᾶται ἀπὸ τὰς ὠφελείας, τὰς ὁποίας μᾶς προσφέρει. Ὅθεν, τί ἄλλο φυσικώτερον παρὰ νὰ ἤμεθα ὅπως δι' ἴλου προσκαλλημένοι εἰς αὐτήν, ὅταν, σιμὰ τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἔθνισμοῦ, ἀπολαμβάνωμεν προσωπικὴν ἀσφάλειαν, εἰρήνην καὶ ἀνάπαυσιν; Ἀγαπῶντες δὲ τὴν πατρίδα, ἀγαπῶμεν τὴν ἠθικὴν εὐτυ

χίαν μας. Ἐποῖος δὲν εὐχαριστεῖται νὰ συνοικισθῆ εἰς τὴν Πειραιᾶ, ὅστις τοῦ προσφέρει ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς φύσεως, γελῶντα καὶ γαληνὸν οὐρανὸν, κυβέρνημα σοφὸν καὶ πατρικὸν, ὅπου καθημέραν ἀρχίζουν νὰ γεννῶνται πηγαὶ βιομηχανίας, καὶ ἡ ἀρετὴ γίνεται τὸ μέγιστον ὄργανον τῆς κοινῆς εὐτυχίας; Ἀναμφιβόλως εἶναι εὐχάριστον πρᾶγμα νὰ βλέπη τινὰς ὅλας τὰς εὐλογίας τοῦ οὐρανοῦ νὰ ἐπαναπαύωνται εἰς τὴν γῆν τὴν ὁποίαν κατοικεῖ· νὰ δύναται μετὰ φρόνιμον ἐξέτασιν νὰ τὰς δίδῃ τὴν προτίμησιν ἀπ' ὅλας τὰς ἄλλας.

10 Τοῦ εἶδους δὲ τούτου, ἀδελφοί μου, οἱ στοχασμοὶ δὲν πρέπει μόνον ν' ἀναγεννῶσιν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος. Ἡ πατρίς δὲν θεωρεῖ μόνον δι' ἀγάπην μας τὸ καλὸν, τὸ ὅποιον μᾶλλον προσφέρει. Κάθε καλὸν χρεωστεῖ νὰ ᾔηται συνδεδεμένον με ἀμοιβαῖον ἄλλο καλόν. Ὁ καλὸς πολίτης, ὅταν ἡ πατρίς του πολεμῆται ἀπὸ ἐχθροῦς φοβεροῦς, ὅταν πάσχη ἀπὸ μεταβολὰς φυσικῆς ἢ πολιτικῆς, ὅταν κλονῆται ἀπὸ διχονοίας καὶ διαιρέσεις, μεταχειρίζεται ὅλας τοῦ τὰς δυνάμεις· λησμονεῖ ἑαυτὸν· χρεωστεῖ νὰ τὴν βοηθῆ, καὶ ὅταν μάλιστα αὐτὴ πρὸν ἀμελῆ, τὸν καταφρονῆ, τὴν ἀποκόλλη ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς.

11 Ἡ ἀληθὴς ἀγάπη τῆς πατρίδος δὲν εἶναι ἀπλοῦς αὐτοματισμὸς· εἶναι ὑποχρεωτικὴ· χρεωστεῖ νὰ ᾔηται ἀφιλοκερδεστάτη καὶ καθαρωτάτη. Γεννᾶται ἀπὸ τὰς σωματικῆς μας δυνάμεις, τὰς ὁποίας χρεωστοῦμεν νὰ μεταχειριζώμεθα, ὅσον δυνάμεθα ὑπὲρ αὐτῆς, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὰ ὄρια τῶν ψυχικῶν μας δυνάμεων. Ἡ ἀληθὴς ἀγάπη τῆς πατρίδος εἶναι ὁ γενικὸς νόμος τῆς ἀγαθοεργίας, ἐφηρμοσμένος.

εις τὴν σφαῖραν εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθημεν. Ὁ νόμος οὗτος, τὸν ὅποιον τὸ μὲν λογικὸν μᾶς ὑπαγορεύει, ἡ δὲ συνείδησις βεβαιώνει, ἤθελεν εἶσθαι νόμος ἄγονος, ἐὰν ἠθέλαμεν τὸν ἀφήσειν εἰς τὴν γενικότητα του. Ἐπειδὴ ὅσον καλὴ καὶ ἂν ᾖ ἡ γνώμη μας, ὅσον ἔνθερμος καὶ ἂν ᾖ ἡ ἀγάπη μας, ἠθέλαμεν τὴν ἐκτελεῖν μόνον εἰς ὀλίγον ἀριθμὸν ὑποκειμένων. Αἱ δυνάμεις μας εἶναι πολλὰ περιορισμένα, τὰ ὅρια τῆς ὁράσεώς μας πολλὰ στενὰ, διὰ τὰ δυνάμεθα νὰ ἐκτείνωμεν γενικώτερον τὸν κύκλον τῶν πράξεών μας. Ἐποῦ μὲσον μᾶς μένει λοιπὸν νὰ διαφυλάττωμεν τὸν κανόνα, ὅστις μᾶς προστάζει νὰ συνεισφέρωμεν πρὸς εὐτυχίαν τῶν ἄλλων, ἐὰν δὲν τὸν περιορίζωμεν εἰς τὸ ἔθνος, ἐκ τοῦ ὁποίου καταγόμεθα, εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ὁποίας εἴμεθα μέλη, καὶ εἰς τὴν πολιτείαν τῆς ὁποίας γνωρίζομεν τοὺς νόμους;

12 Ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρκεῖωμεν ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, χρεωστούμεν νὰ κεντρίζωμεν πρὸς εὐτυχίαν τοῦ ἔθνους μας καὶ τῆς πατρίδος μας, νὰ συνεισφέρωμεν ὅ,τι δυνάμεθα εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ ἔθνισμοῦ μας. Ἐπειδὴ εὐχαρίστως μερίζομεθα τὴν εὐτυχίαν τῆς, πρέπει νὰ τὴν καταστένωμεν εὐτυχῆ καὶ λάμπουσαν νὰ αἰσθανώμεθα εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸν ὑπέρτατον νόμον τῆς ἀγαθοεργίας, τὸν ὅποιον χρεωστούμεν νὰ φυλάττωμεν διὰ τὴν κοινὴν εὐτυχίαν· νὰ τὸν ἐνόησωμεν μὲ τὸν ἰδικὸν μας νὰ κηρύττωμεν θρησκευτικῶς τὰ προτερήματά του, καὶ νὰ ἀποδίδωμεν εἰς αὐτὸν αἰσθημάτων τὰ πλέον εὐχάριστα. Τότε μόνον ὁ ἄνθρωπος δεικνύει ἠθικὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα του· τότε οἱ στοχασμοὶ του συνενώνονται μὲ τοὺς στοχασμοὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ καθαρότης τῆς ψυχῆς του καταστένεται σύμφωνος τρῶ-

πεν τινά μὲ τὴν κυβέρνησιν τοῦ παντός, ἔπου προεδρεύει ἡ ἀγαθότης.

13 Ἀφῦ ἴδαμεν, ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀγάπη τῆς πατρίδος εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς ἀγαθοεργίας εἰς τὴν σφαῖραν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθημεν· ἄς ἐξετάσωμεν κατὰ τὸ παρὸν, ὅποῃ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς· τί ὑπόσχετα· εἰς τὰς κρίσεις μας καὶ εἰς τὰ πάθη μας.

14 Συχνάκις ἀκούομεν, ὅτι ὁ ἀληθὴς πολίτης γρεωστῆ ἢ ἀποδίδη εἰς τὴν πατρίδα του ὑπεροχὴν πραγματικὴν ἐπάνω ὅλων τῶν ἄλλων ἐπαργιῶν· νὰ θεωρῆ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ προτερήματα τῶν συμπολιτῶν του, ὑπεράνω τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν προτερημάτων ὅλων τῶν ἄλλων λαῶν· ἰδέα ὅχι μόνον δύσκολος, ἀλλὰ καὶ ψεῦδης, ἥτις ὑποθέτει τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, ἐν ἀπὸ τὰ πάθη, τὰ ὅποια τρέφου, μόνον τὴν φαντασίαν, καὶ ἀξιάζουν πάντοτε τὴν ἀξίαν τοῦ ἀγαπωμένου. Το μεγαλοπρεπές, ὅμως αἴσθημα τῆς ψυχῆς, καρπὸς τίμιος λογικῆς φωτισμένου, δεν πρέπει νὰ σκοτίζῃ τὴν κρίσιν μας.

15 Ὁ Δημιουργὸς διεμέρισε τὰ δῶρά του εἰς τοὺς διαφόρους λαοὺς τῆς γῆς. Δὲν ἐπλούτισε δὲ ὅλους μὲ τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ καὶ μὲ τὰ αὐτὰ πλούτη. Τὰ ἔθνη ἔχουν τὴν φυσιογνωμίαν των καὶ τὸν χαρακτῆρά των τὸν ἴδιον, ὅστις φυλάττει τὴν θέσιν των, τὰ ὑπομνήματα τῆς ἱστορίας των, τὴν διαδοχὴν τῆς ζωῆς των, τὴν φύσιν τοῦ κυβερνήματός των, τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας των, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων περιέχουν κατὰ μέρος καὶ καλὸν καὶ κακόν. Ἄλλος λαὸς διὰ τῆς ἀγγιχίας καὶ ζωνρότητός του ὑπερέχει εἰς τὴν ἐλεύθερον καὶ φυσικὴν ἰσχύαν.

ρότητα εἶναι ὁμῶς φαῦλος, ἄστατος καὶ αἰθάρης. Ἄλλος ἔχει πλεῖστερα αἰσθήματα καὶ σταθερότητα· δὲν ἔχει δὲ ἀγγίνοιαν, ὀξύνοιαν καὶ δραστηριότητα νοῦς. Τρίτος ἄλλος ἐκπλήττει διὰ τὴν ζωρότητα τῆς φαντασίας του καὶ διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ πνεύματός του· τέλος, ἄλλος θαυμάζεται διὰ τὴν τόλμην καὶ γενναιότητα τῶν ἐπιχειρημάτων του. Ἐἰς τὸ μέσον ταύτης τῆς θαυμαστῆς παικίλιας, τί θέλομεν πράξειν; Θέλομεν προτιμήσειν τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ προτερήματα τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ ἀπατᾶσθαι εἰς τὰ σφάλματά των, καὶ κλείειν τοὺς ὀφθαλμοὺς μας εἰς τὰς κατεπειγούσας ἀνάγκας τοῦ ἔθνους μας καὶ τῆς πατρίδος μας; Εὐχαριστοῦμεθα νὰ μείνωμεν ἐπήλυδες καὶ ὑποβολιμαῖα μέλη ἄλλων ἐθνῶν, καὶ νὰ μὴ φροντίσωμεν ν' ἀφήσωμεν κληρονομίαν εἰς τὰ τέκνα μας, πατρίδα, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μᾶς μακαρίζωσι καὶ νὰ μᾶς μνημονεύωσι, φαινόμενοι μίαν ἡμέραν πολῖται;

16. Ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς πατέρας μας, εἶναι ἀδύνατον νὰ διαφυλαχθῇ μακρὰν τοῦ ἔθνους μας καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ μας. Εἶναι ἀλήθεια ἀναντιρρήτος, ὅστις ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν πατρίδα του, ἀδιαφορεῖ καὶ διὰ τὴν θρησκείαν του. Εἰς τὴν πατρίδα του τινὰς αἰσθάνεται τὴν ἀγαλλίασιν, τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνει ἀπὸ τὰ δῶρα τῆς θρησκείας του. Πρώτην δὲ κληρονομίαν εἰς τὰ τέκνα μας καὶ εἰς τοὺς διαδόχους μας χρεωστοῦμεν ν' ἀφήσωμεν τὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς πατέρας μας.

17. Ἀδελφοί, πολῖται πρὸ πάντων πρέπει νὰ ἦναι, ἔσοι θέλων νὰ ἦναι ἄνθρωποι! Οἱ εἰς τὰ πολιτισμένα καὶ

μεγάλα ἔθνη μέτοικοι θεωροῦνται ὡς ἄχυρα τῶν πολιτῶν· «Τοὺς γὰρ μετοίκους ἄχυρα τῶν πολιτῶν λέγω 1]» ὡς τοιοῦτοι δὲ θεωρούμεθα μεταξὺ τῶν ἔθνων.

18. Διὰ τὴν πατρίδα μας δὲ μόνην χρεωστοῦμεν νὰ κοπιᾶζωμεν· πρέπει νὰ θαυμάζωμεν τὸ καλὸν καὶ τὸ ὠραῖον, παντοῦ ὅπου ἐκπλήττει τοὺς ὀφθαλμούς μας· πλὴν ἐλεῖ πρέπει νὰ μεταφέρωμεν ὅ,τι καλὸν καὶ ὠραῖον δυνάμεθα.

19. Ἄς φεύγωμεν τοὺς θεωροῦντας τὴν πατριωτισμὸν μὲ πικροὺς ἀναστεναγμούς καὶ συκοφαντοῦντας τὴν πατρίδα των, ἐνῶ φαίνονται ὅτι τὴν ἀγαποῦν καὶ τὴν εὐσπλαγχνίζονται εἰς τὰς περιστάσεις τῆς· οἱ πρῶτοι ἀπὸ τὴν αὐτοφιλοτυπίαν των κινούμενοι θέλουν νὰ τιμῶνται διὰ τὰ πλούτη των, ἢ διὰ τὴν ἀγχινοϊάν των· οἱ δεῦτεροι ἄδοξοι καὶ μελαγχολικοὶ ἀποδίδουν εἰς κάθε τι τὸ μελαγχολικὸν χρῶμα τῆς ψυχῆς των· αὐξάνουν μὲν ὅλα τῆς τὰ ἐλαττώματα, ὑψόνουν δὲ ὅ,τι δὲν ὑπάρχει, διὰ νὰ σμικρύνωσι μὲ πλειοτέραν εὐκολίαν ὅ,τι ὑπάρχει. Μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ οἱ ζηλωταὶ ἐκεῖνοι ὑποκριταί, καὶ οἱ ἄδικοι οὔτοι ἐξετάσται· οἱ πρῶτοι πρέπει νὰ ἦναι σημειωμένοι μὲ τὴν σφραγίδα τῆς κηταφρονήσεως· οἱ δεῦτεροι, ὄντες ἄρρωστοί, πρέπει νὰ ζητῶσι τὴν υἰγιάν των.

20. Ἄς μάθωσι δὲ, ὅτι ὁ καλὸς πολίτης θεωρεῖ μὲ ἄκραν εὐχαρίστησιν ὅλους τοὺς τίτλους, τοὺς ὁποίους ἡ πατρίς του δύναται νὰ ἔχη πρὸς τιμὴν του καὶ πρὸς ἔπαινον του. Ἐὰν δὲ εἰς ταύτην τὴν ἐπωφελεῖ σπουδὴν ἀνακαλύπτῃ ἀτελείας (καὶ ποία κοινωνία δὲν ἐμπεριέχει εἰς

1) Ἀριστοφ.

ἐαυτὴν ἀτελείας;) ἄς τὴν ἐγκαλῆ εἰς τὸ κριτήριον τῆς
 υἱότητος του, ὄχι μὲ βάρβαρον καὶ κακοήθη χαρὰν, ἀλλὰ
 μὲ σκέψιν, μὲ λύπην, μὲ σέβας τῆς θρησκείας, τὸ ὁποῖ-
 ον ἔκαμε τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν νὰ κλαύσῃ συλλογιζόμενος
 τὰ πάθη καὶ τὰ δεινὰ, τὰ ὁποῖα ἔμελλε νὰ πάθῃ ἡ πα-
 τρίς του “ καὶ ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ’ αὐτῆ ” 1).
 Τοσαύτη ἦτον ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα του! Ὡς
 τοιοῦτος δὲ καλὸς πολίτης ἐθεωρεῖτο πάντοτε ἀπὸ τοῦς
 Ἰουδαίους. Ὅθεν, καὶ ὅταν τὸν ἐπροσκάλουν νὰ ἰατρεύσῃ
 τοῦ ἑκτοντάρχου τὸν δούλον, τοῦ ἐσύσταινον τὸν ἑκα-
 τόνταρχον ὡς φίλον τοῦ ἔθνους. Διδάσκων, τὸν ἔλεγον,
 εὐεργέτησε τὸν ἄνθρωπον, διότι ἀγαπᾷ τὸ γένος μας 2).

21. Εἶναι ἀληθέστατον, ὅτι, ὅταν τινὰς ᾔνοι ἀπλού-
 στατα προσκολλημένους εἰς τὴν ἐταιρίαν, τῆς ὁποίας εἶναι
 μέλος, μερίζεται ὅλως διόλου τὴν εὐτυχίαν καὶ δυστυ-
 χίαν της. Θεωρεῖ τὰς εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον
 προσόδους της, τὴν φρόνησιν τῆς Κυβερνήσεώς της, ὡς
 ἰδιά του πλούτη τὴν παράδον τῆς ἠθικῆς, ὡς πηγὴν καὶ
 ἑστίαν τῶν Θεῶν τοῦ Εὐαγγελίου παραγγελημάτων.

22. Ἐάν ἡμεῖς ἐμψυχωμένοι ἀπὸ τὸν πατριετισμὸν
 θέλομεν λαμβάνειν μέρος καὶ εἰς τὰ μεγάλα καὶ εἰς τὰ
 μικρὰ τῶν ὁμογενῶν μας καὶ τῆς πατρίδος μας συμφέ-
 ροντα. Δὲν θέλομεν ἀκούειν μὲ ἀδιαφορίαν, ὅτι ὁ οὐρα-
 νὸς ἐβράβευσε τοὺς ἰδρωτὰς τοῦ γεωργοῦ μὲ πλουσίαν
 καὶ ἄφθονον εὐφορίαν· οἱ συμπολίται μας ἀπὸ εὐτυχεῖς
 ἐπιχειρήσεις κατέστησαν νέους δεσμοὺς μεταξύ ἡμῶν καὶ
 τῶν λαῶν ὅτινες μᾶς περικυκλῶνουν.

1) Δουκ. 10¹, 41.

2) Δουκ. 7¹. 5.

... μεθ' ἡμᾶς ἐμψυχωμένοι ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν, θέλομεν μαρτυρεῖν τὸ σέβας μας καὶ τὴν εὐνοϊάν μας πρὸς τοὺς διαχέοντας παντοῦ ἀγίας διδασκαλίας, καὶ ἐτοιμάζοντας τὴν εὐτυχίαν τῆς μελλούσης γενεᾶς, ἐνασχολούμενους εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν νέων, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω μόρφωσιν τοῦ λαοῦ (1). Θέλομεν ἀκολουθεῖν ὅλους τοὺς ὠφελίμους κόπους, ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ πατρίς δύναται νὰ συλλέγῃ καρπούς. Ἡ δὲ εὐτυχία μας δὲν θέλει εἶσθαι ποτὲ ἀχώριστος ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν τῆς πατρίδος.

24. Ἐν ἡμεῖς ἐμψυχωμένοι ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν, θέλομεν ποθεῖν νὰ ἴδωμεν τὴν κοινὴν πατρίδα Ἑλλάδα, ἀποτινάξασαν ἤδη ἀπὸ τὸν τράχηλόν της τὸν σκληρὸν καὶ τυραννικὸν ζυγὸν, καὶ ἐπιθέσασαν τὸν στέφανον εἰς τὴν κεφαλὴν Χριστιανοῦ Βασιλέως, γεννηθέντος μὲν ὑπὸ τὸν χρυστὸν ζυγὸν τοῦ Εὐαγγελίου, ζῶντος δὲ καὶ ἀνακραθέντος ὑπὸ νόμους δικαίους καὶ φιλανθρώπους, καὶ ἔχοντος πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ μεγάλα τῆς ἱστορίας τῶν προγόνων μας ὑπομνήματα, ἐκθαίνοντα ἀπὸ τὴν ζοφώδη νύκτα τῶν περασμένων αἰώνων, ὡς ἀπὸ φαντάσματα νυκτερινὰ καὶ τρομερὰ, καὶ διεγείροντα τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ τὸ παρελθὸν σκότος εἰς τὸ ἰατρὸν φῶς τῆς ἐλευθερίας.

25. Ἰδαμεν εἰς τὸ διάστημα τῶν αἰώνων, οὔτινες μᾶς χωρίζουν ἀπὸ τοὺς προγόνους μας, τὰς φρικιώδεις καταστροφὰς τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας· πτώματα Αὐτο-

1) Μάρτυρες τοῦ λόγου οἱ σοφοὶ καὶ σεβαστοὶ ἄνδρες, Θεόφιλος ὁ Κεῖρος καὶ Νεόφυτος ὁ Βιζυῖας. Οἱ ἀληθεῖς εὐεργέται οὗτοι τῆς Ἑλλάδος θυσίαζον τὸ ἴδιον διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον.

πρατόρων, κυλιόμενα εἰς τοὺς λύθρους τῶν αἱμάτων τους. Οἴμοι! Αἱ πόλεις καὶ τὰ βασίλεια γεννῶνται καὶ ἀποθνήσκουν, ὡς τὰ ἄτομα! Διατρέχουν μὲν μεγαλήτερον κύκλον ἔχουν δὲ, ὡς ὅλα τὰ ὑλικά ὄντα, γένεσιν, ἀκμὴν καὶ παρακμὴν. Βαθὺ σκότος βασιλεύει ἀκόμη εἰς ἐκεῖνας τὰς ἐπαρχίας τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἰωνίας, πάλαι ποτὲ ἀνθούσας ὅπου ἠδύνατο νὰ ᾔηται τὸ πᾶν εἰς εὐνομούμενος λαὸς, καὶ ὅπου ἤθελαν βασιλεύειν ἡ δύνამις, τὰ πλούτη, ἡ εὐνομία, ἡ προήτης καὶ ἡ δικαιοσύνη.

26. Δὲν δύναται τιναὶ νὰ λησμονήσῃ τὰ λυπηρὰ καὶ πικρὰ συμβάντα τῆς πατρίδος του· τὸ παρεῖθαι φέρει φρικτὴν εἰς τὴν ψυχὴν μας· τὸ ἐνεστώσ προμηθεύει διὰ τὸ μέλλον καρποφόρα εὐτυχήματα, τὰ ὅποια ὑποκρύπτει, καὶ ὁ χρόνος θελεῖ ἀναπτύξειν. Ἡ παροῦσά μας κατάστασις ἀνοίγει τὰ ὠραῖά τῆς σκέδα εἰς τοὺς διαδόχους μας· τοὺς ὑπόσχεται μυρία ἀγαθὰ. Τὸ δεινὸν δίδον, πολὺν καιρὸν ἀδύνατον, ἐνεδυναμώθη εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνεμιζάλης· ἀπέκτησεν ὑψηλότερον ἑαυτὸν δυνάμει ἐπιδεικνύει εὐχαρίστως τὸ νευρώδες τῶν βραχιόνων του, καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν φύλλων του· χυλὸς ἀφθονώτερος διέρχεται εἰς τὰς φλέβας του· ἀντὶ οἱ κλάδοι του νὰ τὸ ἀρίνωσι, νέοι κλάδοι ἐτοιμάζονται νὰ τὸ σκεπάσωσιν· αἱ ῥίζαι του, ἐκτεινόμεναι ὑπὸ τὴν γῆν, κάμνουν προόδους ἀοράτους καὶ μυστικὰς.

27. Ἰσως δὲ ἤθελαν εἰπεῖν τινὲς, ὅτι ὀλίγοι ἀνθρώποι εἶναι ἀρετὰ εὐτυχεῖς διὰ νὰ συνεισφέρωσι πρὸς τὴν κοινὴν εὐτυχίαν τῆς πατρίδος καὶ τῆς συντηρήσε-

ως τοῦ ἔθνισμοῦ. Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν ἀρκεῖ νὰ ᾔ-
 ναι τινὰς ἐμψυχωμένος ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν· πρέπει νὰ
 ᾔναι προικισμένος καὶ μὲ τὰ δῶρα τοῦ νοῦς, τὰ ὁποῖα ὁ
 οὐρανὸς εἰς πολλοὺς δὲν χαρίζει· πρέπει νὰ ᾔναι εἰς θέσιν
 εὐτυχεστέραν, ἢ εἰς βαθμὸν ὑψηλὸν, διὰ τῶν ὁποίων
 νὰ κατασταθῇ ὠφέλιμος εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ ποῖα ἀρά-
 γε ἐκδουλεύσεις ἢ πολιτικὴ κοινωνία δύναται νὰ περιμένῃ
 ἀπὸ πολίτην ταπεινὸν, μὴ δυνάμενον νὰ πράξῃ εἰς αὐτὴν τι
 καλόν;

28. Πέβαια, Ἀδελφοί μου, ἐὰν ᾔτον ἀληθές, ὅτι δὲν
 εἶναι ἄλλο δυσκολώτερον, οὔτε σπανιώτερον, παρὰ νὰ
 δύναται νὰ δείξῃ τινὰς διὰ τῶν πράξεων, ὅτι ἀγαπᾷ τὴν
 πατρίδα του ἐν ᾔναι ἀληθές, ὅτι οἱ μεγάλοι καὶ οἱ πλού-
 σιοι εἶναι σχεδὸν οἱ μόνοι, οἵτινες χαίρονται τὸ θαυμαστὸν
 τοῦτο προτέρημα, ἀπὸ τὴν στιγμήν ταύτην ἢ θέσις των
 ἤθελεν εἶσθαι ζηλευμένη ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων πραγ-
 μάτων ἤθελεν ἔχειν δίκαιον καθεὶς νὰ ἐπιθυμῇ πλοῦτη καὶ
 τιμᾶς, καὶ τὸ πλείωτερον μέρος τῶν θνητῶν δικαίως ἤθε-
 λεν ἐγκαλεῖν τὴν θεῖαν πρόνοιαν, διότι τοὺς τὰ ἀπεστέρη-
 σεν ἀλλ' ἀπατῶνται! ἡ ὠραιότερα τῶν ἀρετῶν δὲν εἶ-
 ναι προτέρημα ἐξαιρετικόν. Ὅλοι εἴμεθα εἰς κατάστασιν
 νὰ τὴν πράττωμεν. Ὅποια καὶ ἂν ᾔναι ἡ διαφορὰ τοῦ
 βαθμοῦ μας, τῶν δυνάμεων μας καὶ τῶν προτερημάτων
 μας, πᾶς ἕνας δύναται νὰ δουλεύῃ τὴν πατρίδα του ὁποῖα
 καὶ ἂν ᾔναι τὰ ἐπαγγέλματά μας, δὲν εἶναι κἀνὲν τὸ
 ὁποῖον νὰ μὴν ᾔναι ὠφέλιμον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐὰν ὁ πα-
 τριωτισμὸς μᾶς φέρῃ εἰς τοῦτο, καὶ ἐὰν δεσπόζῃ ὅλα μας
 τὰ αἰσθήματα.

29. Οἱ ἔντιμοι τεχνῖται, ἐὰν, ἐνῶ ἐκτελοῦν τὸ ἐπάγγελμά των, καὶ κοπιᾶζουσιν διὰ ν' ἀσφαλίσωσι κατάστασιν μετρίαν καὶ δικαίαν, στοχάζονται καὶ περὶ τῶν ὠφελειῶν, τὰς ἰσότητας ἢ πολιτεία ὠφελεῖται ἀπὸ τὰς τέχνας των, καὶ περὶ τῶν τερπνῶν, τὰ ὅποια οἱ ἄλλοι ἀπολαμβάνουσι ἀπὸ τοῦ κόπου των, αὐτοὶ ἀγαποῦν, συντρέχουσι καὶ βοηθοῦν τὴν πατρίδα των.

30. Οἱ ἔμποροι, οἵτινες εἶναι ἐπιφορτισμένοι γὰρ μεταφέρωσιν ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν, καὶ ἀπὸ ἔθνος εἰς ἔθνος τὰ προϊόντα τῆς φύσεως καὶ τῶν τεχνῶν, καὶ δένουσι σφιγκτὰ ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς· ἐὰν, ἐνῶ διανοοῦνται τὸ πᾶν διὰ τὴν ἰδίαν των τύχην, ἐνασχολῶνται ν' αὐξήσωσι καὶ τὰ ἐθνικὰ πλούτη, καὶ νὰ συνεισφέρωσι καὶ εἰς τὰς χρείας τῆς πατρίδος των, εἶναι ἐξίσου ὠφέλιμοι εἰς τὴν πολιτείαν, ὡς ὁ πολεμικὸς, ὅστις τὴν ὑπερασπίζεται, καὶ ὁ γεωργὸς, ὅστις τὴν τρέφει. Εἶναι ἀληθεῖς πολῖται, ὠφέλιμα τέκνα τῆς πατρίδος των.

31. Ἄνθρωποι ταπεινοὶ, οἵτινες περνοῦν τὴν ζωὴν των εἰς τὰς ὀχληρὰς ἐνασχολήσεις τῆς Κυβερνήσεως, εἰς μικρὰ τινὰ πολιτικὰ ἀξιώματα, ἐὰν αἰσθάνωνται εἰς τὴν συνείδησίν των, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖοι εἰς τὴν πολιτείαν· ἐὰν δὲν τὴν δολιεύωνται· ἐὰν δὲν τὴν ἀδικῶσιν· ἐὰν εὐχαριστῶνται εἰς τὴν ἀηδῆ θέσιν τοῦ ἐπαγγέλματός των, εἶναι φίλοι γνήσιοι τῆς πατρίδος.

32. Μητέρες χριστιαναὶ, ὅσαι ἐλπίζουσαι νὰ δώσωσι μίαν ἡμέραν εἰς τὴν πολιτείαν καλοῦς πολίτας, προνοοῦν πρὸ πάντων τῶν ἄλλων διὰ τὴν καλὴν καὶ φρόνιμον πῶν τέκνων των ἀνατροφὴν, τὰ μορφάνουσι εἰς τὴν ἐργα-

σίαν, εἰς τὴν σταθερότητα τῶν ἀδελφῶν ἢ δυστυχημάτων, ἀγαποῦν καὶ ὑπηρετοῦν τὴν πατρίδα των.

33. Ὁ ἱερός Κληρικός, τὰ ἀξιοσέβαστα μέλη τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐάν, παρὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἱεροῦ βήματος, θυσιάζωσιν ὄχι μόνον μέρος τῆς τύχης των, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὸν ἀναγκαῖον χρόνον, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πτωχῶν· ἐάν τοὺς ἐπισκέπτωνται εἰς τὰς λυπηρὰς των κατοικίας· ἐάν ἐρωτῶσι με ἀγαθότητα ψυχῆς διὰ τὰς χρείας των· ἐάν διδάσκωσιν, ὅτι τὸ ἠδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον [1] δὲν εἶναι τὰ ἀναγκαϊότατα καὶ ἀπαραίτητα χρῆμα τῆς θρησκείας, ἀλλ' ὅτι θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμόλυντος ἔμπροσθεν εἰς τὸν Θεὸν εἶναι αὕτη· νὰ εὐσπλαγγνίζωνται τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὰς χρείας της· νὰ ἐπισκέπτωνται τὰ ὄρφανὰ καὶ τὰς χήρας εἰς τὰς θλίψεις των· νὰ κρατῶσι με χαλινὸν τὴν γλῶσσαν των· νὰ φεύγῃσι πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· νὰ μὴν ἀπατῶσι τὴν συνείδησίν των· νὰ φυλάττωσιν ἑαυτοὺς καθαρῶς ἀπὸ πᾶσαν καταλαλιάν, ψεῦδος καὶ δολιότητα· ἐάν εἰς ταύτας τὰς ἀληθείας ἐπιστηρίζωσι τὰ ἱερά των καθήκοντα, ἅς ἦναι ὑπερθέβαιοι, ὅτι βοηθοῦν καὶ ἀγαποῦν τὴν πατρίδα των· ἢ πατὴρ τοὺς εἶναι εὐγνώμων, ἐν ὅσῳ ὑποφέρουν θυσίας βοηθῶντες τοὺς δυστυχεῖς· προλαμβάνουν πλήθος ἀμαρτημάτων, ὀδηγοῦντες εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

34. Ὅσοι εἰς ὅλας τὰς σχέσεις τοῦ συζύγου, τῆς συζύγου, τοῦ πατρὸς, τοῦ υἱοῦ, τοῦ κυρίου, τοῦ οἰκέτου, δίδουν τὸ πᾶν ἰαδείγμα τῆς κοσμιότητος καὶ τῶν ἡθῶν, πράττουσιν δὲ τὸ καλὸν, τὸ ὁποῖον δύνανται, ἅς ἦναι πεπεισμένοι, ὅτι

1) Ματθ. κγ'. 23.

εἰς τὰς ἀρετάς των ἐπαναπαύεται ἢ κοινῇ εὐτυχία. Διὰ τῶν ἀναρέτων τους πράξεων διασφύζεται ἡ εὐρωστία καὶ ἡ ὑγεία ὄλου τοῦ σώματος τῆς πολιτείας. Ὁ πατριωτισμὸς των ὁ κεκρυμμένος ζωοποιεῖ τὴν ἐπαρχίαν, τὴν ἑποῖαν κατοικοῦν, ὡς τὸ κεκρυμμένον πῦρ εἰς τὰ σπλάγγνα τῆς γῆς ζωογονεῖ καὶ κοσμεῖ τὴν ἐπιφάνειάν της.

35. Ἡ τί ὠραῖον θέαμα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἡ κοινῶνία, οὕτωπως θεωρουμένη! Εἶναι μηχανὴ ἄπειρος, εἰς τὴν ὁποῖαν ὄλα τὰ μέρη καὶ τοῦ μικροτάτου τροχοῦ συνεισφέρουν πρὸς φύλαξιν τῆς συντηρήσεώς της. Εἶναι καθρέπτης τοῦ παντός, ὅπου ἔ κόσμος τῆς ἅμμου, καὶ ἡ βάνις τοῦ ὕδατος διαφυλάττουσιν σύστημα γενικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ὄλα τὰ ὄντα σφιγκτὰ συνδεδεμένα, ὁμοῦ αἷτια καὶ ἀποτελέσματα, σκοποὶ καὶ μέσα, διαφυλάττουσιν ὄλα τὴν ἐντελεστάτην ἁρμονίαν, διὰ τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν.

36. Πόσον εὐχάριστον, πόσον παρηγορητικὸν εἶναι, νὰ νομιζῇ τις, ὅτι ὁ πατριωτισμὸς εἶναι δι' ὄλας τὰς τάξεις, δι' ὄλας τὰς ἡλικίας, δι' ὄλας τὰς καταστάσεις! Πόσον ἡ ἰδέα αὕτη μᾶς ὑψώνει καὶ μᾶς δοξάζει ἔμπροσθεν εἰς τὸ κριτήριον τῆς συνειδήσεώς μας! Ὅποσον χρηρικτῆρα μεγαλειότητ εἰς ἐντυπώνει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα! Ὁ πτωχὸς παύει λοιπὸν νὰ φθονῇ τὸν πλοῦτον διὰ τοὺς θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους δύναται ν' ἀφιερῶσθαι διὰ τὰς χρείας τῆς πατρίδος του· διότι καὶ αὐτὸς ὁ πτωχὸς δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του τὸν θησαυρὸν τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς φιλοπονίας του. Οἱ μικροὶ παρηγοροῦνται εἰς τὴν φαινομένην των μικρότητα, καὶ πεύουρ νὰ ἐπιθυμῶσι βαθμοὺς ὑψηλοῦς· ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦτο τοῦ πλοῦτου συχνάκις χάνει τις τὴν πατρίδα ἀπὸ

τοὺς ὀφθαλμούς του· χρειάζεται δυνατωτάτη κεφαλὴ διὰ τὴν ἀποφύγη τινὰς τὴν ζάλην τῆς μεγαλειότητος· εἰς τὴν πεδιάδα δύναται τινὰς ἀφόβως νὰ ὑπηρετῇ τὴν πατρίδα του καὶ τοὺς συμπολίτας του. Αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ μῖναι δύνανται νὰ μᾶς ἀναπαύσωσιν ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα πάσχομεν ἐκ τῶν περιπλανήσεων.

37. Ἐκπληροῦντες δὲ τὰ χρέη τοῦ πολίτου, ἐπιμελούμεθα τὴν τιμὴν τῶν συγχρόνων μας, τὴν ἀγάπην τῶν διδούχων μας, καὶ τὴν γλυκεῖαν ἐνθύμησιν τῆς αἰωνιότητος.

38. Ἡμεῖς δὲ οἱ ἐνθυμούμενοι τὸν γλυκὴν καὶ γελῶντα ἐκεῖνον οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος, ἅς μὴν ἀφήσωμεν κληρονομίαν εἰς τὰ τέκνα μας νὰ θεωρῶνται, ὡς ἡμεῖς, ὑποδολιμαῖα μᾶλλον, ἢ ὡς ἄχυρα τῶν μεγάλων Ἑθνῶν. «Τοὺς γὰρ μετοίκους ἄχυρα τῶν πολιτῶν λέγω,» ἔψαλλον εἰς τὰς ἐκκλησίας των οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Ἀθηναίων. Εἰς τὰ εὐκραῖα δὲ παράλια τούτων, εἰς τὸν περιώνυμον Πειραιᾶ, εἴθε ν' ἀξιοθῶμεν μετὰ τῶν λοιπῶν μας συναδελφῶν Χίων καὶ ἄλλων ὁμογενῶν καὶ συμπολιτῶν, νὰ συνεορτάζωμεν τὰ κοσμοσωτήρια τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν πάλη καὶ τὴν κοσμοχαρμόσυνον αὐτοῦ Ἀνάστασιν. ΑΜΗΝ.

ΤΕΛΟΣ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

τοὺς ὀφθαλμούς του· χρειάζεται
ἀποφύγη τινὰς τὴν ζάλην τῆς
ἀδῆς δύναται τινὰς ἀφόβως νύ
τοὺς συμπολίτας του.
μᾶς ἀναπαύσωσιν ἀπὸ
μεν ἐκ τῶν περιτῶν

37. Ἐχ

μετ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023384

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Handwritten text in cursive script, possibly a name or address, located at the top of the page. The text is partially obscured by a dark ink smudge.

Handwritten text in cursive script, possibly a name or address, located in the middle of the page. The text is partially obscured by a dark ink smudge.

Handwritten text in cursive script, possibly a name or address, located at the bottom of the page. The text is partially obscured by a dark ink smudge.